

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินการวิจัยพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม สหกรณ์นักเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านโคกสะอาด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารตำรา แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อยึดเป็นกรอบ และแนวทางตลอดจนเป็นข้อมูลใช้อ้างอิงในการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร
2. หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
3. หลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม
4. ทักษะปฏิบัติ
5. เจตคติ
6. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสหกรณ์นักเรียน
7. ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนบ้านโคกสะอาด
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำสาระของหลักสูตรในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

นักการศึกษาได้ให้ความหมายคำว่า “หลักสูตร” (Curriculum) ไว้หลายท่าน และหลายความหมายขึ้นอยู่กับทัศนะ วัตถุประสงค์และบริบทในการจัดการศึกษา ที่แตกต่างกัน ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544, หน้า 24) ได้กล่าวว่า หลักสูตร คือมวลงประสพการณ์หรือกิจกรรมสร้างขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ด้านการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ทั้งภายในและภายนอกสังคม ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดได้

วัฒนา สุวรรณไตรย์ (2548, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของหลักสูตร โดยสรุปความหมายของหลักสูตรไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. ความหมายของหลักสูตรในแนวแคบ หมายถึง วิชาหรือเนื้อหาวิชา ต่างๆ ที่กำหนดให้ผู้เรียนตามระดับชั้น เป็นลักษณะของสาระวิชาที่จัดลำดับให้เหมาะสม กับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม แต่ละระดับ และจัดอยู่ในรูปเอกสาร ลักษณะเป็นโครงการศึกษา

2. ความหมายในแนวกว้าง หมายถึงความครอบคลุมถึงประสบการณ์ ที่ทางโรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นประสบการณ์ที่พิจารณาได้ 3 ส่วน คือ ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ ครูและผู้เรียนเป็นผู้ร่วมกระทำ และครูเป็นผู้กระทำ ซึ่งประกอบด้วย เอกสารหลักสูตร กระบวนการสอนของครู กระบวนการเรียนของผู้เรียน กิจกรรมเสริมประสบการณ์ การวัดผลประเมินผล

ประสาธ เมืองเฉลิม (2553, หน้า 19) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง เอกสาร และแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่จะให้แก่ผู้เรียน และกระบวนการประเมินผลการเรียนรู้ ที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้เรียนที่กำหนดโดยผู้พัฒนาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรนั้นๆ

Saylor and Alexander (1974, p. 6) กล่าวว่า หลักสูตร คือ ความพยายาม ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดทำ เพื่อก่อให้เกิดผลที่โรงเรียนปรารถนาในตัวผู้เรียน ทั้งประสบการณ์ ภายใน และภายนอกโรงเรียน

จากความหมายของหลักสูตรที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า หลักสูตรหมายถึง มวลประสบการณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่ทางโรงเรียนได้จัดให้แก่ผู้เรียนทั้งใน และนอกห้องเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีการพัฒนา ศักยภาพตามจุดประสงค์ที่คาดหวัง

2. ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตร ถือเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษา เป็นแนวทางในการจัด มวลประสบการณ์แก่ผู้เรียน เป็นทิศทางสำหรับการศึกษาคู่จุดหมายของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดสื่อและแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผลประเมินผล เพื่อนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายปลายทางตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

วัฒนา สุวรรณไตรย์ (2548, หน้า 8) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้

4 ประการ

1. เป็นโครงการและแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติในระดับต่างๆ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ คุณลักษณะของผู้เรียน เนื้อหาสาระประสบการณ์ ตลอดจน การจัดการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และทุกฝ่าย สามารถจัดการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. เป็นมาตรฐานของการศึกษาแต่ละระดับการศึกษาของประเทศ ซึ่งเป็นแนวทางกำหนดให้จัดการศึกษาเป็นแนวเดียวกัน ทั้งด้านเนื้อหาสาระการดำเนินการ สอนการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เท่าเทียมกันในคุณภาพ และมาตรฐาน

3. เป็นแนวทางกำหนดไปสู่การปฏิบัติงานของครู เพราะระบุแนวทาง พัฒนาผู้เรียนเนื้อหา แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือประสบการณ์ ที่พัฒนา ผู้เรียนให้เกิดพฤติกรรมตามคาดหวัง

4. เป็นสิ่งบ่งชี้ลักษณะของสังคม และความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องพัฒนาคนโดยมีหลักสูตรเป็นทิศทาง คุณภาพของ ประชาชนย่อมขึ้นอยู่กับหลักสูตร ดังนั้น จึงควรพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงทันต่อเหตุการณ์ เพื่อให้สามารถพัฒนากำลังคนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้พัฒนาสังคมและประเทศชาติ

จากความสำคัญของหลักสูตรที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญทางด้านการศึกษาของชาติ เป็นมาตรฐานการศึกษาของประเทศ เป็นเครื่องชี้วัดความเจริญก้าวหน้าของการจัดการศึกษาในภาพรวมของประเทศ และเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติของครูในการจัดการเรียนการสอน

3. องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ ดังนี้

วัฒนา สุวรรณไตรย์ (2546, หน้า 8-11) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมีส่วนที่สำคัญ คือ

1. องค์ประกอบพื้นฐานของหลักสูตร ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งรวมถึงหลักการ จุดมุ่งหมาย และเนื้อหาสาระของหลักสูตร โครงสร้างสาระการเรียนรู้และเวลาเรียน

2. กระบวนการส่งเสริมการนำหลักสูตรไปใช้ให้มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อการพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย กระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล รวมถึงการประเมินติดตามการรายงานการใช้หลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้โดยมีมาตรฐานหลักสูตรเป็นตัวกำหนด

Taba (1962, pp. 422-423) กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร

4 องค์ประกอบ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะ
2. เนื้อหาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา
3. วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. วิธีการประเมินผล

Tyler (1968, p. 1) กล่าวถึงองค์ประกอบหลักสูตรที่สำคัญ มี 4 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมาย (Education Purpose) ที่โรงเรียนต้องการให้เกิดผล
2. ประสบการณ์ (Education Experience) ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายบรรลุผล
3. วิธีจัดประสบการณ์ (Organizational of Education Experience)

4. วิธีการประเมิน (Determination of What to Evaluate) เพื่อตรวจสอบจุดมุ่งหมาย

จากความหมายขององค์ประกอบของหลักสูตรที่นักวิชาการหลายๆ คน ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตร คือ ส่วนที่สำคัญที่นำมาประกอบเข้าด้วยกันเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายที่โรงเรียนกำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเกิดผลตามที่คาดหวัง
2. เนื้อหาที่จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดหมาย โดยประสบการณ์ทางตรงและทางอ้อม
3. กิจกรรมการเรียนการสอนที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ
4. การวัดและประเมินผล เพื่อวัดความรู้ความสามารถของผู้เรียน

4. ประเภทของหลักสูตร

หลักสูตรมีหลายประเภทหลายรูปแบบ แนวคิด หลักการ ปรัชญาและทฤษฎีทางการศึกษา เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลทำให้เกิดประเภทของหลักสูตร พอจะสรุปได้ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 27-29) กล่าวว่า หลักสูตรแบ่งออกได้เป็น 9 รูปแบบ ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชา (Subject Curriculum) เป็นรูปแบบหลักสูตรดั้งเดิม โดยเน้นเนื้อหาสาระของแต่ละวิชาที่แยกจากกัน จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแบบนี้ก็เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาสาระ ซึ่งลักษณะหลักสูตรรายวิชาจะมีลักษณะ ดังนี้
 - 1.1 เนื้อหาสาระแต่ละวิชาจะแยกจากกัน เช่น วิชาเลขคณิต ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา จะสอนแยกออกจากกันเป็นรายวิชา
 - 1.2 แต่ละวิชาจะมีลำดับของเนื้อหาสาระ มีขอบเขตของความรู้ที่เรียง ลำดับความยากง่ายและไม่เกี่ยวข้องถึงวิชาอื่นๆ
 - 1.3 วิชาแต่ละวิชา ไม่ได้โยงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการปฏิบัติในสถานการณ์จริง
 - 1.4 การเลือกเนื้อหาสาระ และการจัดเนื้อหาสาระ โดยยึดคุณค่าที่มีอยู่ในตัวของเรื่องที่สอนนั้น โดยมีแนวคิดที่ว่าผู้เรียนสามารถนำไปใช้เมื่อต้องการ
2. หลักสูตรสหสัมพันธ์ (Correlated Curriculum) เป็นหลักสูตรที่นำเอาเนื้อหาของวิชาอื่นที่มีความสัมพันธ์กันมารวมเข้าด้วยกัน แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ 2 วิชา โดยไม่ทำลายขอบเขตวิชาเดิม คือ ไม่ได้มีการผสมผสานเนื้อหาเข้าด้วยกัน เช่น

การจัดเนื้อหาเน้นให้เห็นความสัมพันธ์ ระหว่างระบบอิเล็กทรอนิกส์และโทรทัศน
ความสัมพันธ์ระหว่างการเลี้ยงหมูและการปลูกพืช โดยแสดงให้เห็นแต่ละวิชาจะเสริมกันได้
อย่างไร

3. หลักสูตรผสมผสาน (Fused Curriculum) เป็นการจัดหลักสูตรที่มุ่งเน้น
รายวิชา โดยสร้างวิชาจากเนื้อหาวิชาที่แยกสอนให้เป็นวิชาเดียวกัน แต่ยังคงรักษาเนื้อหา
พื้นฐานของแต่ละวิชาไว้ หลักสูตรแบบนี้แตกต่างจากหลักสูตรสหสัมพันธ์ที่มีบูรณาการ
ระหว่างวิชามากกว่า คือ การสอนวิชาเหมือนวิชาเดียว

4. หลักสูตรหมวดวิชา (Broad Fields Curriculum) เป็นรูปแบบหลักสูตร
ที่มีลักษณะหลายหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรสหสัมพันธ์และหลักสูตรแบบผสมผสาน
โดยการนำเนื้อหาวิชาหลายๆ วิชาจัดเป็นวิชาทั่วไปที่กว้างขวางขึ้น โดยเน้นถึงการรักษา
คุณค่าของความรู้ที่มีเหตุผล มีระบบ เช่น มนุษย์กับเทคโนโลยี มนุษย์สัมพันธ์ เป็นต้น

5. หลักสูตรวิชาแกน (Core Curriculum) เป็นหลักสูตรที่มีวิชาใดวิชาหนึ่ง
เป็นแกนของวิชาอื่นๆ โดยเน้นเนื้อหาด้านสังคมและหน้าที่พลเมืองเพื่อการแก้ปัญหา เช่น
ประชากรและมลภาวะ การดำรงชีวิตในเมืองชนบท

6. หลักสูตรที่เน้นทักษะกระบวนการ (Process Skills Curriculum)
เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นให้เกิดทักษะกระบวนการ เช่น ทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์
กระบวนการในการแก้ปัญหา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้เป็นผู้มีความสามารถ
ในด้านทักษะกระบวนการ ดังนี้

6.1 มีความรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้

6.2 ใช้กระบวนการให้เป็นสื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ

6.3 ให้อรรถรรษชาติของกระบวนการ

7. หลักสูตรที่เน้นฐานสมรรถนะ (Competency or Performance Based Curriculum) เป็นหลักสูตรที่มีความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างจุดมุ่งหมาย กิจกรรม การเรียน
การสอน และความสามารถในการปฏิบัติของผู้เรียน ในการจัดหลักสูตรแบบนี้จะต้อง
กำหนดความสามารถในการปฏิบัติที่ต้องการไว้เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม หรือ
จุดประสงค์ด้านความสามารถ จากนั้นก็วางแผนกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียน
บรรลุแต่ละจุดประสงค์และมีการตรวจสอบการปฏิบัติของผู้เรียนก่อนที่จะผ่านไปเรียน
ตามจุดประสงค์ถัดไป เช่น การฝึกสอนแบบจุลภาค การสอนพิมพ์ดีด

8. หลักสูตรที่เน้นกิจกรรมและปัญหาสังคม (Social Activities and Problem Curriculum) หลักสูตรแบบนี้จะแตกต่างกันไปตามแนวคิดของแต่ละกลุ่ม เช่น ผู้ที่มีแนวคิดว่าหลักสูตรควรตรงกับความต้องการชีวิตในสังคมจริง ในการสร้างหลักสูตรจึงยึดรากฐานของหน้าที่สังคม หากมีแนวความคิดว่าหลักสูตรควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาหรือเรื่องต่างๆ ของชีวิตในสังคมชุมชน เช่น การป้องกันมลภาวะ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

9. หลักสูตรที่เน้นความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคล (Individual Needs Interest Curriculum) เป็นหลักสูตรที่เน้นความสนใจและความต้องการของผู้เรียน เช่น การเน้นที่ประสบการณ์ โดยหลักสูตรที่สร้างขึ้นตามความรู้ และความสนใจของผู้เรียนมีความยืดหยุ่นสูง และผู้เรียนสามารถเรียนได้เป็นรายบุคคล เช่น หลักสูตรของโรงเรียน Summer Hill ที่อังกฤษ ซึ่ง นิล (Niel) สร้างขึ้นโดยทำโรงเรียนให้สอดคล้องกับเด็ก เป็นต้น ประเภทหรือรูปแบบของหลักสูตรมีอยู่หลายรูปแบบ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวได้นำมาใช้มากในการจัดทำหลักสูตร แต่มิได้หมายถึงว่าจะยึดถือเอารูปแบบอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นสำคัญ อาจใช้รูปแบบหลายๆ อย่างมาผสมผสานกัน เพื่อให้หลักสูตรนั้นเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นและผู้เรียน รวมทั้งลักษณะของวิชาที่จำเป็นต้องนำมาใช้จัดการเรียนการสอน

วัฒนา สุวรรณไตรย์ (2548, หน้า 15 – 30) กล่าวว่า หลักสูตรแบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

1. หลักสูตรที่ยึดสาขาวิชาหรือเนื้อหาเป็นหลัก ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

1.1 หลักสูตรรายวิชาหรือเนื้อหาวิชา (Subject Curriculum) หลักสูตรรายวิชานี้ เป็นหลักสูตรที่ประเทศไทยเคยใช้ในระยยะแรก (ก่อน พ.ศ. 2503) ความมุ่งหมายของหลักสูตรมุ่งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ปรัชญาการศึกษาที่เกี่ยวข้องคือ ปรัชญาสารัตถนิยมและปรัชญาสังคมนิยมวิทยา ซึ่งยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก ดำเนินการสอนแยกเป็นรายวิชาต่างๆ แต่ละวิชาไม่มีความเกี่ยวข้องกันมากนักทั้งในด้านเนื้อหาและการสอน ความรู้แต่ละวิชาถูกจัดไว้เป็นระบบระเบียบ โดยยึดตำราและบทเรียนเป็นหลักการสอนยึดครูเป็นศูนย์กลาง สอนแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ ผู้เรียนต้องอยู่ในระเบียบวินัยและท่องจำเนื้อหาบทเรียนให้ได้ ไม่คำนึงถึงความแตกต่างและความสนใจของผู้เรียน การวัดผลใช้วิธีการเขียนวัดความจำให้ได้มากที่สุด ลักษณะของตารางสอนจัดชั่วโมงตายตัว

1.2 หลักสูตรแบบสัมพันธ์วิชาหรือหลักสูตรสหสัมพันธ์

(Correlated Curriculum) หลักสูตรสัมพันธ์วิชาเป็นหลักสูตรที่นำเอาวิชาอย่างน้อยสองวิชา มาสัมพันธ์กันและทำไปพร้อมๆ กันเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ดีขึ้น เช่น การสอนวิชาประวัติศาสตร์ สามารถนำไปสัมพันธ์กับการสอนวิชาภาษาไทยและภูมิศาสตร์ แต่ยังมีลักษณะคล้ายคลึงกับแบบแรกอยู่มาก เป็นหลักสูตรที่ยืดหยุ่นปรับตัวนิยม และปรัชญาสาขาสัจนิยมวิทยา เป็นแนวทางจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน คือ

วิธีที่ 1 ครูผู้สอนวางแผนการสอน โดยนำเนื้อหาวิชาอื่นๆ

ที่เกี่ยวข้อง มาสัมพันธ์วิชาที่ต้องสอน เช่น สอนประวัติศาสตร์ อาจให้นักเรียนวาดภาพ ประกอบเรียงความ และทำกิจกรรมอื่นๆ

วิธีที่ 2 ครูผู้สอนให้รายวิชาที่ใกล้เคียงกันร่วมกันวางแผนการสอน เพื่อให้บทเรียนน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ ไม่ซ้ำซ้อน เช่น สังคมศึกษาและวิชาวิทยาศาสตร์ ที่มีเนื้อหาเรื่องสุริยะจันทรุปราคา ถ้าครูวางแผนทำการสอนร่วมกันจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เนื้อหาที่กว้างขวางขึ้น

วิธีที่ 3 เป็นการสัมพันธ์ระหว่าง 2 วิชา หรือมากกว่าโดยใช้วิธี แก้ปัญหาซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันใช้เนื้อหาหลายๆ วิชามาผสมผสานเป็นแนวคิดแก้ปัญหา มีการจัดกิจกรรม การเรียนที่มีความหมาย ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และสามารถ นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

1.3 หลักสูตรหมวดวิชา หรือหลักสูตรรวม (Broad Fields Curriculum หรือ Fused Curriculum) เป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหาสาระใกล้เคียงไว้เป็นหมวดเดียวกัน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรอบรู้ในแต่ละหมวดวิชา เช่น รวมวิชาหน้าที่พลเมือง ศิลปกรรม ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ เป็นหมวดวิชาสังคมศึกษา เป็นต้น

1.4 หลักสูตรแกน (Core Curriculum) เป็นหลักสูตรที่มีการผสมผสาน ของเนื้อหาวิชาหลายสาขาวิชาเข้าด้วยกัน โดยมีวิชาหนึ่งวิชาใดเป็นหลักหรือเป็นแกนที่ ชัดเจนเป็นการสนองตอบความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ส่งเสริมกิจกรรมที่ ผสมผสานการดำเนินชีวิตกับการเรียนอัน ได้แก่ วิชาที่เป็นพื้นฐานต่างๆ ในการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนเป็นการนำเอาเนื้อหาจากวิชาต่างๆ ในการแก้ปัญหาเวลาสอนเปลี่ยนแปลงจาก 50 นาที เป็น 2 – 3 ชั่วโมงติดต่อกันเพื่อให้ ผู้เรียนได้มีเวลาประชุมวางแผน ศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูล และนำเสนอผลการค้นคว้าได้ อย่างเพียงพอ

1.5 หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum) เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นโดยมีความมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ในลักษณะที่เป็นองค์รวม เป็นการรวมประสบการณ์จากสาระวิชาต่างๆ ให้สัมพันธ์กัน จนไม่ปรากฏเด่นชัดว่าเป็นรายวิชาใด จัดเป็นประสบการณ์ต่อเนื่อง โดยอาจอาศัยประเด็นหรือปัญหาบางอย่างเป็นแกน แล้วหลอมรวมสาระวิชาที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกันเพื่อสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

2. หลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก

หลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก พัฒนาโดยคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาพัฒนาการ (Progressivism) ของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) มีการผสมผสานระหว่างวิชาต่างๆ หลักสูตรเกี่ยวข้องกับปัญหาชีวิตและความสนใจของผู้เรียน สนองความต้องการในชีวิตประจำวัน และผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือรูปแบบของหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก มีดังนี้

2.1 หลักสูตรแบบเอกัตภาพ หรือหลักสูตรส่วนบุคคล (The Individualized Curriculum or The Personalized Curriculum) เป็นการจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้เป็นไปตามความเหมาะสม และตามความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน ครูผู้สอนและผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน มีทางเลือกในกิจกรรมหลายด้าน เพื่อส่งเสริมและดึงเอาศักยภาพของผู้เรียนออกมาให้มากที่สุด เป็นการศึกษาที่สามารถประกันได้ว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จริง สอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียนโดยยึดหลักปรัชญาสภาวะภานิยม (Existentialism) ซึ่งมุ่งส่งเสริมการพัฒนาตนเอง มีอิสรภาพในการเลือกและปลูกฝังความรับผิดชอบ

2.2 หลักสูตรแบบกิจกรรมหรือประสบการณ์ (Activity or Experience Curriculum) เป็นหลักสูตรที่เกิดจากหลักการที่ว่า การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ และประสบการณ์ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จึงมุ่งส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยวิธีการแก้ปัญหานั้นด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตจริง โปรแกรมการเรียนการสอนไม่ได้จัดไว้ล่วงหน้า แต่ครูจะเป็นผู้เตรียมกิจกรรมสำหรับการเริ่มต้นการเรียนการสอน อาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักสูตรที่พยายามให้ผู้เรียน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งส่งเสริมความเจริญงอกงาม และพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

3. หลักสูตรที่ยึดกิจกรรมและปัญหาสังคมเป็นหลัก

เป็นหลักสูตรที่ยึดเอาสังคมและชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นหลัก เพื่อผู้เรียนจะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาวิชาในหลักสูตรกับชีวิตจริงของผู้เรียนหรือภาวะทางสังคมที่ผู้เรียนประสบ หลักสูตรนี้จึงช่วยพัฒนาความคิด เข้าใจความหมายของสิ่งที่ได้เรียนรู้และช่วยส่งเสริมผู้เรียนให้ได้รับประสบการณ์ตรงโดยการกระทำ

4. หลักสูตรที่ยึดสมรรถภาพเป็นหลัก

หลักสูตรที่ยึดสมรรถภาพเป็นหลักเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเพื่อพัฒนาสมรรถนะเฉพาะด้าน เมื่อผู้เรียนผ่านการศึกษาตามหลักสูตรระดับหนึ่งๆ จะมีทักษะและความสามารถในด้านต่างๆ ตามความต้องการ ไม่ได้มุ่งเฉพาะเนื้อหาวิชาแต่มุ่งให้เกิดทักษะ ความสามารถ เจตคติและค่านิยม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต มีการวิเคราะห์สภาพตามความต้องการและปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม ปัญหาและความต้องการของผู้เรียน กำหนดความมุ่งหมายของแต่ละระดับ กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและอื่นๆ หลังจากนั้นกำหนดทักษะที่จะต้องเรียนรู้และจำแนกเป็นระดับชั้น ความสามารถพื้นฐานที่กำหนดขึ้นอยู่ในรูปของพฤติกรรมที่สังเกตได้

5. หลักสูตรที่ยึดมาตรฐานการศึกษาเป็นหลัก

การจัดหลักสูตรที่ยึดมาตรฐานการศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่มีการกำหนดมาตรฐาน ซึ่งเป็นความคาดหวังที่ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถสร้างงานเพื่อพัฒนาประเทศชาติได้และเป็นคนดีของสังคม

คำว่า มาตรฐาน หมายความว่า มาตรฐานสาระความรู้ (Content Standard หรือ Curriculum Standard) หมายถึง ผู้เรียนมีความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานสาระความรู้ที่เฉพาะเจาะจง การบรรลุมาตรฐานในความสามารถของผู้เรียนจะเกี่ยวข้องกับความสามารถ ที่เกี่ยวกับสาระความรู้ที่ผู้เรียนต้องผ่านหรือบรรลุการประเมิน การกำหนดมาตรฐานหลักสูตร มีส่วนประกอบดังนี้

1. องค์ความรู้กลุ่มวิชา (Standard หรือ Content Area) เป็นสาระความรู้ที่สำคัญ เป็นที่ยอมรับว่า ถ้าจะเรียนวิชานั้นๆ ผู้เรียนจะต้องมีมาตรฐานความรู้อะไรบ้าง สามารถใช้ในการตรวจสอบประเมินได้ว่ามาตรฐานหลักสูตรนั้น มีความเป็นมาตรฐานที่มีองค์ความรู้ครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่

2. มาตรฐานของกลุ่มวิชาเมื่อผู้เรียนสำเร็จการศึกษา (Standard) เป็นมาตรฐานที่ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทั้งภายในสถานศึกษา และประเมินภายนอก เพื่อสำเร็จการศึกษา

3. มาตรฐานของกลุ่มวิชาเมื่อผู้เรียนจบในแต่ละช่วงชั้น (Benchmark) เช่น เมื่อผู้เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะได้รับการประเมินภายนอก ดูความก้าวหน้า เพื่อก้าวไปศึกษาต่อในชั้นสูงขึ้นไป

4. มาตรฐานความสามารถ (Performance Standard) เป็นการกำหนดเกณฑ์ที่จะยอมรับว่าผู้เรียนผ่านมาตรฐานหรือสูงกว่ามาตรฐาน โดยนำมาตรฐานของกลุ่มวิชาในแต่ละช่วงชั้นมาเป็นแนวทางในการกำหนดเกณฑ์การประเมินความสามารถ

จากประเภทของหลักสูตรที่กล่าวมา สรุปได้ว่า หลักสูตรมี 5 ประเภท ได้แก่
 1) ประเภทที่ยึดสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชาหลัก 2) หลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก 3) หลักสูตรที่ยึดกิจกรรมและปัญหาสังคมเป็นหลัก 4) หลักสูตรที่ยึดสมรรถภาพเป็นหลัก
 5) หลักสูตรที่ยึดมาตรฐานการศึกษาเป็นหลัก

5. การพัฒนาหลักสูตร

มีนักการศึกษา ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 158) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น โดยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีการสอน และการประเมิน ส่วนการเปลี่ยนแปลงคือการแก้ไขหลักสูตรให้ต่างจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสแนวคิดพื้นฐานของหลักสูตร ส่วนการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนทั้งระบบหมายถึง การจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน

Saylor and Alexander (1971, p. 7 อ้างถึงใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ 2539, หน้า 14) ได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การจัดทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรที่นักการศึกษาให้ไว้ สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ดีขึ้นทั้งระบบ หรือการสร้างหลักสูตรขึ้นใหม่ โดยมีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อนหรือไม่ก็ได้ ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับการศึกษาของชาติ และสามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานศึกษา

6. แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร

นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวคิด และรูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรหลายรูปแบบ ดังนี้คือ

1. การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของวิชัย วงษ์ใหญ่

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535, หน้า 77-79) เสนอแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร ซึ่งประกอบด้วยระบบที่สัมพันธ์กัน 3 ระบบ คือ ระบบการร่างหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ และระบบการประเมินหลักสูตร แต่ละระบบประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้

1.1 ระบบร่างหลักสูตร การร่างหลักสูตรมีอยู่ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1.1.1 สิ่งกำหนดหลักสูตร คือ การเตรียมการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ ที่จะนำมาใช้สำหรับการพัฒนาหลักสูตร อาจเริ่มจากการทำการศึกษาวิจัย เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงหลายๆ อย่างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม เช่น ต้องการทราบสภาพความต้องการของสังคมในด้านการศึกษา ต้องการทราบสภาพการศึกษาในปัจจุบันแนวโน้มของสังคมและความต้องการทางการศึกษา ในอนาคตการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการกำหนดหลักสูตร ประกอบไปด้วยสิ่งกำหนดทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจและสิ่งกำหนดทางการเมือง

1.1.2 รูปแบบหลักสูตร หลังจากศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากสิ่งกำหนดหลักสูตรแล้วก็เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตร เช่น หลักสูตรแบบรายวิชา หลักสูตรบูรณาการ หรือหลักสูตรแบบแกนวิชา เป็นต้น รูปแบบหลักสูตรจะประกอบด้วยโครงสร้างและองค์ประกอบหลักสูตร ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นภาพรวมและมาตรฐานการศึกษาของแต่ละหลักสูตร

1.1.3 การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร เมื่อร่างหลักสูตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก่อนจะนำหลักสูตรไปใช้ต้องตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อศึกษาความเป็นไปได้พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขบางส่วน ก่อนนำไปใช้จริง การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรอาจจะใช้วิธีการประชุมสัมมนา หรือให้ผู้เชี่ยวชาญผู้มีประสบการณ์ ช่วยพิจารณาการทดลองใช้หลักสูตรแบบนำร่อง เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตร

1.1.4 การปรับแก้หลักสูตรก่อนนำไปใช้ การปรับปรุงหลักสูตรต้องอาศัยการจัดทำข้อมูลที่ชัดเจนอันจะเป็นการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเป็นไปอย่างมีระบบ และมีประสิทธิภาพ

1.2 ระบบการใช้หลักสูตร การใช้หลักสูตรมีอยู่ 3 ขั้นตอน ได้แก่

1.2.1 การขออนุมัติหลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรที่ผ่านการปรับแก้แล้วเสนอหน่วยงานบังคับบัญชา เพื่อให้ความเห็นชอบและสั่งการ

1.2.2 การวางแผนการใช้หลักสูตร เป็นขั้นตอนเตรียมการใช้หลักสูตร ซึ่งจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

- 1) การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
- 2) การเตรียมงบประมาณ
- 3) การเตรียมความพร้อมของบุคลากร
- 4) วัสดุหลักสูตร
- 5) บริการสนับสนุนและอาคารสถานที่
- 6) ระบบบริหารของสถาบันการศึกษา
- 7) การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้สอน
- 8) การประเมินผลและติดตามการใช้หลักสูตร

1.2.3 ดำเนินการใช้หลักสูตรหรือบริหารหลักสูตร ขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ดังที่กล่าวไว้ว่า หลักสูตรแม้จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ตาม ถ้าผู้สอนไม่สนใจ ไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรใหม่นั้นก็ไม่มี ความหมาย และไม่ได้ผลตามที่หลักสูตรคาดหวัง

1.3 ระบบการประเมินหลักสูตร เป็นระบบสุดท้ายของการพัฒนาหลักสูตรการประเมินหลักสูตรหรือกระบวนการเปรียบเทียบระหว่างผลการใช้หลักสูตรที่วัดได้กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร การประเมินหลักสูตรมีขั้นตอนและกระบวนการ ดังนี้

1.3.1 วางแผนประเมินผลหลักสูตร เป็นการพิจารณาว่าจะประเมินหลักสูตรในส่วนใดบ้าง เช่น การประเมินเอกสารหลักสูตร การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การประเมินการสอนของผู้สอน ประเมินการบริหารหลักสูตรของผู้บริหาร ประเมินติดตามผลสำเร็จของการศึกษา และประเมินการยอมรับหลักสูตรจากผู้ปกครองหรือชุมชนเหล่านี้ เป็นต้น

1.3.2 การเก็บข้อมูล ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะของข้อมูลจากแหล่งนั้น

1.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การจัดกระทำกับข้อมูลที่รวบรวมมาได้ จัดเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์ด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับข้อมูลนั้น

1.3.4 การรายงานข้อมูล เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว โดยใช้การตีความอธิบายสรุปเกี่ยวกับข้อมูลนั้น เพื่อนำข้อค้นพบจากรายงานข้อมูลไปปรับปรุงแก้ไขส่วนต่างๆ ของหลักสูตรต่อไป ดังแสดงในภาพประกอบต่อไปนี้

ระบบร่างหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร ระบบการประเมินผลหลักสูตร

ระบบร่างหลักสูตร	ระบบการใช้หลักสูตร	ระบบการประเมินผลหลักสูตร
1. สิ่งกำหนดหลักสูตร การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง 2. รูปแบบหลักสูตรหลักการ โครงการองค์ประกอบ หลักสูตร วัตถุประสงค์ เนื้อหาประสบการณ์ การเรียนการประเมินผล 3. ตรวจสอบคุณภาพ หลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญ การสัมมนา ทดลองนำร่อง การวิจัย ปรับแก้ก่อนใช้	1. ขออนุมัติหลักสูตร หน่วยงานบังคับบัญชา 2. วางแผนการใช้ หลักสูตร ประชาสัมพันธ์ หลักสูตร เตรียมบุคลากร งบประมาณ วัสดุหลักสูตร อาคาร สถานที่อบรม เชิงปฏิบัติการ 3. การบริหารหลักสูตร ดำเนินการตามแผน กิจกรรมการเรียน การสอน จัดตาราง ประเมินผลการเรียน	1. วางแผนการประเมิน 1.1 ประเมินเอกสารหลักสูตร 1.2 ประเมินผลสัมฤทธิ์ของ นักเรียน 1.3 ประเมินผู้สอน 1.4 ประเมินการบริหาร หลักสูตร 1.5 ประเมินติดตามผลผู้สำเร็จ การศึกษา 1.6 ประเมินผู้ปกครองชุมชน 2. เก็บรวบรวมข้อมูล 3.วิเคราะห์ข้อมูล 4. รายงานข้อมูล

↑ ↑ ↑

ปรับปรุงแก้ไข

ภาพประกอบ 2 แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร

ที่มา : วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535, หน้า 79)

2. การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของธำรง บัวศรี
ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 151) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร มีขั้นตอน
ในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

- 2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
- 2.2 การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร
- 2.3 การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร
- 2.4 การกำหนดจุดประสงค์ของวิชา
- 2.5 การเลือกเนื้อหา
- 2.6 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
- 2.7 การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
- 2.8 การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
- 2.9 การประเมินผลการเรียนรู้
- 2.10 การจัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

3. การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของชูศรี สุวรรณโชติ
ชูศรี สุวรรณโชติ (2544, หน้า 79) เสนอแนะขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร
ดังนี้

- ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสังคมและชุมชน
- ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจำเป็น
- ขั้นที่ 3 สสำรวจความต้องการและความจำเป็นของสังคมและชุมชน
- ขั้นที่ 4 กำหนดวัตถุประสงค์
- ขั้นที่ 5 เลือกเนื้อหา
- ขั้นที่ 6 เลือกบุคลากรที่มีความชำนาญในเนื้อหานั้นมาร่วมจัดทำ
- ขั้นที่ 7 จัดเรียงเนื้อหาความรู้
- ขั้นที่ 8 สร้างประสบการณ์เรียนรู้ให้ตรงกับเนื้อหาที่เรียน เพื่อการจัด

การเรียนการสอน

- ขั้นที่ 9 กำหนดประเมินผลให้ตรงวัตถุประสงค์

4. การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ Taba

Taba (1968, pp 10-12) เชื่อว่า ครู ซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตรควรมีส่วนร่วม
ในการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการพัฒนาหลักสูตรควรมีการพัฒนาจากระดับล่างขึ้นสู่
ระดับบน ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. วิจัยถึงความต้องการ สํารวจสภาพปัญหาความต้องการ และความจําเป็นต่างๆ ของสังคมและผู้เรียน
 2. กำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจนหลังจากที่ได้วิจัยความต้องการ
 3. คัดเลือกเนื้อหาสาระ การกำหนดจุดประสงค์ได้ชัดเจน จะช่วย ในการเลือกเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ วัย และความสามารถของผู้เรียน เนื้อหาสาระต้องมีความเชื่อถือได้ และสําคัญต่อการเรียน
 4. จัดเนื้อหาสาระ การจัดเนื้อหาที่คัดเลือกแล้วต้องนำมาจัดโดย ผู้เกี่ยวข้อง
 5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ผู้สอนหรือผู้เกี่ยวข้องจะต้องเลือก ประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและจุดประสงค์ของหลักสูตร
 6. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ ประสบการณ์การเรียนรู้ควรจัด โดยคํานึงถึง เนื้อหาสาระ ความต่อเนื่อง และความสามารถของผู้เรียน
 7. กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผล ต้องกำหนดว่าจะ ประเมินอะไร เพื่อตรวจสอบผลว่าบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และกำหนด ด้วยว่าจะใช้วิธีประเมินผลอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไร
5. การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ Tyler
- Tyler (1968, pp. 5-6) ได้กำหนดปัญหาพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร และการสอน 4 ข้อ ซึ่งนักพัฒนาหลักสูตรต้องตอบให้ครบ ดังนี้
- 5.1 จุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุมีอะไรบ้าง
 - 5.2 การที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดนั้นจะต้องมี ประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้าง
 - 5.3 ประสบการณ์ทางการศึกษาที่กำหนดนั้นสามารถจัดให้มี ประสิทธิภาพได้อย่างไร
 - 5.4 จะทราบได้อย่างไรว่าผู้เรียนได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษา นั้นๆ แล้ว
6. การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ Saylor and Alexander

Saylor and Alexander (1974, p. 6) ได้เสนอความคิดในการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. เป้าหมาย จุดมุ่งหมายและขอบเขต นักพัฒนาหลักสูตรควรกำหนด เป้าหมายของหลักสูตรเป็นสิ่งแรก เป้าหมายแต่ละประเด็นควรบ่งบอกถึงขอบเขตหนึ่งของ หลักสูตร และขอบเขตที่สำคัญ รวมทั้งควรให้ความสนใจในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ พัฒนาการส่วนบุคคล มนุษย์สัมพันธ์ ทักษะการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง และความชำนาญเฉพาะ ด้านและขอบเขตที่สำคัญอื่นๆ ที่นักพัฒนาหลักสูตรอาจพิจารณาตามความเหมาะสม สอดคล้องกับผู้เรียน

2. การออกแบบหลักสูตร หลังจากที่กำหนดเป้าหมายและจุดมุ่งหมาย แล้วจึงพิจารณาออกแบบหลักสูตรให้เหมาะสม และสอดคล้องกับเป้าหมายและ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและลักษณะของสังคม ตลอดจน ข้อกำหนดต่างๆ ของสังคมและปรัชญาทางการศึกษา โดยตัดสินใจเลือกและจัดเนื้อหาสาระ ตลอดจนเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม

3. การใช้หลักสูตร หลังจากเลือกรูปแบบหลักสูตรแล้วต้องกำหนด ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้ คือ การเลือกวิธีการเรียนการสอนและวัสดุสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้

4. การประเมินผลหลักสูตร เน้นที่การประเมินตัวหลักสูตร คุณภาพของการสอน และพฤติกรรมทางการเรียนของผู้เรียน ผลจากการประเมินจะช่วยให้สามารถ ตัดสินใจได้ว่ายังคงใช้หลักสูตรนี้ต่อไป ควรปรับปรุงแก้ไขหรือควรยกเลิกหลักสูตรดังกล่าว

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของนักวิชาการการศึกษา สรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรมีขั้นตอนดังนี้ 1) การศึกษาและสำรวจข้อมูลพื้นฐาน มีรายละเอียด การดำเนินงานดังนี้ ศึกษาสภาพความต้องการของโรงเรียนและความต้องการของชุมชน ศึกษาข้อมูลเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น และความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรที่จัดทำ ศึกษาเอกสาร หลักสูตร และการพัฒนา 2) การพัฒนาหลักสูตร มีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้ ยกร่างหลักสูตร ยกร่างเอกสารประกอบหลักสูตร ตรวจสอบเอกสารหลักสูตรโดย ผู้เชี่ยวชาญ ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้ 3) การทดลองใช้หลักสูตร มีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้ การเตรียมการใช้หลักสูตร ทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร มีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้ กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินผล วิเคราะห์ผลการประเมิน ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

7. การประเมินหลักสูตร

จากการศึกษาเรื่องการประเมินหลักสูตรได้มีนักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรกล่าวถึงการประเมินหลักสูตร ดังนี้

รุจิรี ภู่อาระและจันทราณี สงวนนาม (2545, หน้า 103) กล่าวถึงความหมายในการประเมินหลักสูตร ดังต่อไปนี้

1. การวัดผลการปฏิบัติของผู้เรียนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในเชิงปริมาณ
2. การอธิบายและการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร
3. การเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติของผู้เรียนกับมาตรฐาน
4. การอธิบายการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร และการเลือกการวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับการตัดสินใจเรื่องหลักสูตร
5. การใช้ความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพในการตัดสินใจเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้

บุญชม ศรีสะอาด (2546, หน้า 95) ได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรหมายถึง การพิจารณาเปรียบเทียบ และตัดสินใจเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ ในระบบหลักสูตรว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีความสอดคล้องระหว่างมาตรฐานความมุ่งหวัง และการปฏิบัติจริงเพียงใด หลักสูตรนั้นมีประสิทธิภาพเพียงใด มีผลกระทบอย่างไร ทั้งนี้เพื่อจะนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ปรับปรุงหลักสูตรนั้นให้ดีขึ้น

ประยูร บุญใช้ (2548, หน้า 1) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินหลักสูตรหมายถึง การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจข้อบกพร่องหรือปัญหาเพื่อหาทางแก้ไขส่วนประกอบทุกส่วนของหลักสูตร ให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นหรือตัดสินใจคุณค่าของหลักสูตรนั้นๆ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรคือ การตัดสินใจคุณค่า การวิเคราะห์ หาข้อบกพร่อง ในส่วนประกอบต่างๆ ของหลักสูตรเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพยิ่งขึ้น และเป็นหลักสูตรที่สมบูรณ์

8. การพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น/ชุมชน

การพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและชุมชน ฝ่ายบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ,[ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก :<http://arc.rint.ac.th/be/>

resource_pattana.html21.htm, 2552, หน้า 1-3) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนนั้น มีดังนี้

1. ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมกับโรงเรียน โดยเป็นผู้ให้และผู้รวบรวมข้อมูล พื้นฐาน เกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชนแก่โรงเรียนในขั้นตอนของการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
 2. ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คนในชุมชนที่มีความรู้ในเรื่องที่จัดทำ เป็นหลักสูตรท้องถิ่น ก็สามารถร่วมกับโรงเรียนประชุมวางแผนกำหนดจุดประสงค์ของ หลักสูตรที่ต้องการ
 3. คนในชุมชนให้ข้อมูลป้อนกลับแก่โรงเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น ที่พัฒนาและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
 4. ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กับครูผู้สอน
 5. เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์โดย
 - 5.1 ถ่ายทอดความรู้โดยตรงแก่ครู แล้วครูนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอด ให้แก่นักเรียน
 - 5.2 ถ่ายทอดความรู้โดยตรงแก่นักเรียน
 - 5.3 ถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนร่วมกับครู
 6. ให้สัมภาษณ์แก่นักเรียนและตอบข้อซักถามต่างๆ ของนักเรียนเป็นแหล่ง วิชาการให้นักเรียนได้ศึกษาดูงานหรือเป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติแก่นักเรียน และร่วมวัด และประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่ไปฝึกปฏิบัติ
- สรุปได้ว่า ชุมชนหรือท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร คือ เป็นผู้ให้ ข้อมูลพื้นฐาน มีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับแนวการจัดการศึกษาหลักสูตร แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และเป็นแหล่งการเรียนรู้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีสาระ มาตรฐาน การเรียนรู้และตัวชี้วัด ดังนี้

1. สารและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรม ของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และดำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และดำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส.3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้ง เข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มาตรฐาน ส.3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ ทางเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัย ทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึง ความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภูมิใจและดำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุปรูป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. คุณภาพผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทย

ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น

ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น

ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆ ของประเทศไทย กับประเทศเพื่อนบ้านได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจ ในภูมิภาค ชีวโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

3. ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

ตาราง 1 กรอบสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ มาตรฐาน ส 3.1
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป. 5	<p>1. อธิบายปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการ</p> <p>2. ประยุกต์ใช้แนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน</p> <p>3. อธิบายหลักการสำคัญและประโยชน์ของสหกรณ์มีทักษะการจัดการในการทำงาน</p>	<p>ปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการเช่น</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ความหมายและประเภทของปัจจัยการผลิต 2. เทคโนโลยีในการผลิตสินค้าและบริการ 3. ปัจจัยอื่นๆ เช่น ราคาน้ำมัน วัตถุดิบ 4. พฤติกรรมของผู้บริโภค 5. ตัวอย่างการผลิตสินค้าและบริการ <p>ที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือแหล่งผลิตสินค้าและบริการ</p> <p>ในชุมชนประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเช่น</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน เช่น การประหยัดพลังงานและค่าใช้จ่ายในบ้าน โรงเรียน การวางแผนการผลิตสินค้าและบริการเพื่อลดความสูญเสียทุกประเภท การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. ตัวอย่างการผลิตสินค้าและบริการในชุมชน เช่น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์หรือโอท็อป

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

ตาราง 2 กรอบสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ มาตรฐาน ส.3.2
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป. 5	1. อธิบายบทบาทหน้าที่เบื้องต้นของธนาคาร 2. จำแนกผลดีและผลเสียของการกู้ยืม	1. บทบาทหน้าที่ของธนาคารโดยสังเขป ดอกเบี้ย เงินฝาก และดอกเบี้ยกู้ยืม การฝากเงิน/การถอนเงิน ผลดีและผลเสียของการกู้ยืมเงินทั้งนอกระบบและในระบบที่มีต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น การเสียดอกเบี้ยการลงทุน การซื้อของอุปโภคเพิ่มขึ้นที่นำไปสู่ความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เป็นต้น

4. โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านโคกสะอาด

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านโคกสะอาด ได้ยึดตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลัก ดังนี้

ตาราง 3 โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านโคกสะอาด

กลุ่มสาระการเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง/ปี							
	ชั้น				ชั้น			
	ป. 1	ป. 2	ป. 3	รวม	ป. 4	ป. 5	ป. 6	รวม
ภาษาไทย	240	240	240	720	160	160	200	600
คณิตศาสตร์	240	240	240	720	160	160	160	480
วิทยาศาสตร์	80	80	80	240	120	120	120	360
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	80	80	80	240	80	80	80	240

ตาราง 3 (ต่อ)

กลุ่มสาระการเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง/ปี							
	ชั้น				ชั้น			
	ป. 1	ป. 2	ป. 3	รวม	ป. 4	ป. 5	ป. 6	รวม
ประวัติศาสตร์	40	40	40	120	40	40	40	120
สุขศึกษาและพลศึกษา	80	80	80	240	80	80	80	240
ศิลปะ	40	40	40	120	40	40	40	120
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	40	40	40	120	80	80	80	240
ภาษาต่างประเทศ	40	40	40	120	80	80	80	240
***รายวิชา/กิจกรรมที่ สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตาม ความพร้อมและจุดเน้น					20	20	20	60
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	120	120	120	360	140	140	140	520
รวม	1,000	1,000	1,000	3,000	1,000	1,000	1,000	3,000

***หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม สหกรณ์นักเรียน จำนวน 0.5 หน่วยกิตใช้เวลา 20 ชั่วโมง

หลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม

1. ความหมายและความสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม

หลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม เป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษา ที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของคน รวมถึงลำดับขั้นตอนและมวลงประกอบที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ ได้ประสบความสำเร็จ ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข

ดังนั้น หลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม ประกอบด้วยการเรียนรู้และประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยต้องจัดทำ

สาระการเรียนรู้ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปีหรือรายภาคจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในแต่ละปีหรือภาค และกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม มีความสำคัญต่อการช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุกด้านสามารถ ชี้นำผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้พยายามจัดมวลงประสพการณ์ให้แก่ผู้เรียนพัฒนาตนเองในด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ บรรลุตามจุดหมาย ของการศึกษา สถานศึกษาและทำงานร่วมกับครอบครัวของชุมชน ท้องถิ่น วัต หน่วยงานและสถานศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติมควรพัฒนาให้เด็กเกิดความสุขนานา เพลิดเพลินในการเรียนรู้ เปรียบเสมือนเป็นวิธีการสร้างกำลังใจและเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนให้มากที่สุดควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญๆ ในการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น ใช้ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมให้อยากรู้ อยากรู้อเห็นและมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

2. หลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติมควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตใจ จริยธรรม สังคม และวัฒนธรรม เน้นหลักการจำแนกระหว่างถูกผิด เข้าใจและศรัทธา ในความเชื่อของตน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาคุณธรรมและช่วยให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบ สามารถพัฒนาสังคมให้เป็นธรรม มีความเสมอภาคพัฒนาความตระหนัก เข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันในการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตนระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับโลก (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551, หน้า ข)

2. กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติมถือเป็นภารกิจที่สำคัญ ในการบริหารจัดการหลักสูตรซึ่งประกอบด้วย ภารกิจที่ 1 การเตรียมความพร้อม ภารกิจที่ 2 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ภารกิจที่ 4 การดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร) ภารกิจที่ 5 การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล ภารกิจที่ 6 การสรุปผลการดำเนินงาน และภารกิจที่ 7 การปรับปรุงพัฒนา เพื่อเตรียมความพร้อมทุกๆ ด้านแล้วสถานศึกษาจึงจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งมีแนวทางดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย

วิสัยทัศน์ เป็นเจตนารมณ์ อุทิศการณ์ หลักการ ความเชื่อ อนาคต ที่พึงประสงค์ เป็นการคิดไว้ข้างหน้า มีเอกลักษณ์ สามารถสร้างศรัทธาและจุดประกาย ความคิดในการพัฒนาสูง

ภารกิจจะแสดงวิธีดำเนินการของสถานศึกษา เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ และนำไปสู่การวางแผนปฏิบัติต่อไป

เป้าหมาย กำหนดเป็นความคาดหวังด้านคุณภาพที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่สถานศึกษากำหนด และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

นอกจากนี้สถานศึกษาต้องร่วมกับชุมชน กำหนดคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนในด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

2. การจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย สาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กำหนดเวลาแต่ละสาระ หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รายภาคหรือรายปี

3. การจัดทำสาระของหลักสูตร ประกอบด้วย กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายภาคหรือรายปี กำหนดสาระการเรียนรู้รายภาคหรือรายปี กำหนดเวลา และกำหนดหน่วยกิต จัดทำคำอธิบายรายวิชา

4. การออกแบบการเรียนรู้ มีการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล

5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถ ของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระ การเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม

6. กำหนดรูปแบบ วิธีการ เกณฑ์การตัดสิน เอกสารหลักฐาน ทางการศึกษา

7. พัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน ให้สามารถจัดการเรียนการสอน ได้อย่างมีคุณภาพ คือ การพัฒนากระบวนการแนะแนว การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และห้องสมุด การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การพัฒนาเครือข่ายวิชาการ

8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

จากการประมวลแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของสำนักวิชาการ
พอสรุปขั้นตอนการจัดทำหลักสูตร ได้ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย
2. การจัดโครงสร้างหลักสูตร
3. การจัดทำสาระของหลักสูตร
4. การออกแบบการเรียนรู้
5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
6. กำหนดรูปแบบ วิธีการ เกณฑ์การตัดสิน เอกสารหลักฐานการศึกษา
7. การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน
8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

3. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสม
กับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการ
โครงการ องค์ความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นต้น
2. จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ ความสามารถ
และความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการต่างๆ เป็นต้น
3. จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม
เช่น กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด เป็นต้น
4. จัดกิจกรรมประเภทบริการด้านต่างๆ ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์
ต่อตนเองหรือส่วนรวม
5. การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมอย่างเป็นระบบโดยให้ถือว่า
เกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน

4. การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สถานศึกษาต้องร่วมกับชุมชนกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็น
เป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม

คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่สถานศึกษาจะกำหนดเป็นคุณลักษณะ
อันพึงประสงค์นั้น สามารถกำหนดขึ้นได้ตามความต้องการ โดยให้สอดคล้องกับสภาพ

ปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องมีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมดังกล่าว ให้แก่ผู้เรียนเพิ่มจากที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระต่างๆ

ในแต่ละภาคเรียนหรือปีการศึกษา ครูผู้สอนต้องจัดให้มีการวัดและประเมินผลรวมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยเป็นการประเมินเชิงวิวินิจฉัยเพื่อการปรับปรุงพัฒนาและการส่งต่อ ทั้งนี้ควรประสานสัมพันธ์กับผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์รายปี/รายภาค

แนวทางการวัดและประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เป็นไปตามที่สถานศึกษากำหนด

5. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียน

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียนโดยให้ผู้สอนนำกระบวนการวิจัยมาผสมผสานหรือบูรณาการ ใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนโดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน แก้ปัญหาหรือพัฒนาการดำเนินการแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเก็บรวบรวมข้อมูล การสรุปผลการแก้ปัญหาหรือพัฒนาและการรายงานผลการเรียนรู้ และการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

ทักษะปฏิบัติ

1. ความหมายของทักษะปฏิบัติ

จากการศึกษาพบว่ามีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของทักษะปฏิบัติดังนี้
วันเพ็ญ จันทรเจริญ (2546, หน้า 58) กล่าวว่า ทักษะปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรม ที่ใช้อวัยวะกล้ามเนื้อของร่างกายได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว ชำนิชำนาญเป็นความสามารถที่เกิดขึ้นอย่างประสานสัมพันธ์กัน ระหว่างสมองกับกล้ามเนื้อ

Klausmeior and Pipple (1971 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2548, หน้า 91) ได้ให้ความหมายของทักษะ เป็นระดับความคล่องแคล่วในการประกอบกิจกรรม

อย่างใดอย่างหนึ่ง ให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตามลำดับ ผู้ที่มีความสามารถทางทักษะสูงจะมีลักษณะดังนี้

1. สามารถประกอบกิจกรรมนั้นๆ ให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพแม้ว่าจะมีความตั้งใจในการกระทำนั้นแต่เพียงน้อยก็ตาม

2. สามารถแยกแยะและมองเห็นแนวทางที่จะทำให้ดีกว่าเดิม

3. สามารถรู้ผลและตรวจสอบความถูกต้อง ได้รวดเร็วและไม่ผิดพลาด

4. ทำได้รวดเร็วและมีการประสานงานที่ดี

5. มีความคงที่ ทำได้สม่ำเสมอแม้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน

Garison (1972, อ้างถึงใน ปรียพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2548, หน้า 90)

ได้อธิบายความหมายของทักษะปฏิบัติว่า แบบของพฤติกรรมที่กระทำไปด้วยความราบเรียบรวดเร็ว แม่นยำ ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาความสามารถของตน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ทักษะปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถในการประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ใช้อวัยวะกล้ามเนื้อของร่างกายได้อย่างรวดเร็ว และแม่นยำ เป็นความสามารถที่เกิดขึ้น อย่างประสานสัมพันธ์กันระหว่างสมองกับกล้ามเนื้อ

2. ประเภทของทักษะปฏิบัติ

นักจิตวิทยาได้แบ่งทักษะเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่

Klausmeior and Ripple. (n.d. อ้างถึงใน วันเพ็ญ จันทร์เจริญ, 2546, หน้า 58-59) ได้แบ่งประเภทของทักษะปฏิบัติเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ทักษะที่ใช้กลไกกล้ามเนื้อมากแต่ใช้การรับรู้น้อย เช่น การเดิน การวิ่ง การว่ายน้ำ

2. ทักษะที่ใช้กลไกกล้ามเนื้อและการรับรู้ทั้งคู่ กิจกรรมประเภทนี้จะต้องอาศัยการรับทางสายตา ทางหู เพื่อจะเป็นแนวทางไปสู่การตอบสนองทางกล้ามเนื้อ เช่น การเล่นดนตรี การพิมพ์ดีด เป็นต้น

3. ทักษะที่ใช้กลไกกล้ามเนื้อน้อยแต่ใช้รับรู้มาก เช่น การอ่านหนังสือ การเขียนหนังสือ เป็นต้น

Bernard. (1972) ได้แบ่งทักษะเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ทักษะทางกลไกการสัมผัส (Sensorimotor Skill) เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับการใช้กลไกกล้ามเนื้อและข้อต่อ เป็นการเคลื่อนไหวโดยอัตโนมัติ

2. ทักษะทางกลไกการรับรู้ (Perceptualmotor Skill) เป็นทักษะในระดับที่ซับซ้อน ต้องอาศัยทั้งการรับรู้และเคลื่อนไหวทางกลไก มักจะเป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ และเกี่ยวข้องกับการจำและคิด

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ทักษะปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ทักษะทางการสัมผัส คือกลไกกล้ามเนื้อและทักษะทางการรับรู้ คือ กลไกทางสมองผู้เรียนต้องได้รับการฝึกฝนทักษะทั้ง 2 ประเภทไปพร้อมๆ กัน

3. การสอนทักษะปฏิบัติ

นักการศึกษาได้เสนอขั้นตอนของการสร้างเสริมทักษะปฏิบัติไว้ ดังนี้

วันเพ็ญ จันทร์เจริญ (2546, หน้า 59-61) อธิบายขั้นตอนของการฝึกทักษะปฏิบัติ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สาธิตทักษะโดยรวมและอธิบายประกอบ ให้ผู้เรียนสังเกตและรับรู้ขั้นตอนทั้งหมดของการปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 สาธิตทักษะย่อยๆ และให้ผู้เรียนปฏิบัติตามเรียงตามลำดับจากทักษะแรกจนทักษะสุดท้าย

ขั้นตอนที่ 3 ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติด้วยตนเองโดยไม่ต้องดูตัวอย่าง ครูสังเกตการณ์ปฏิบัติของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลการปฏิบัติ ทั้งโดยครูและโดยตัวผู้เรียนเอง ครูเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปรับปรุงถ้าการฝึกปฏิบัติยังมีข้อบกพร่องอยู่

ขั้นตอนที่ 5 ให้ผู้เรียนฝึกเพิ่มเติมจนถูกต้องและคล่องแคล่ว เป็นอัตโนมัติ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548, หน้า 93) อธิบายขั้นตอนการสอนทักษะ ดังนี้

1. วิเคราะห์ทักษะนั้น ต้องพิจารณาแยกแยะรายละเอียดของทักษะนั้นออกมา
2. ตรวจสอบความสามารถเบื้องต้น ที่เกี่ยวกับทักษะของผู้เรียนว่ามีอะไร เพียงใด ให้ทดสอบการปฏิบัติเบื้องต้นต่างๆ ตามลำดับก่อนหลัง
3. จัดการฝึกหน่วยย่อยต่างๆ และฝึกหนักให้หน่วยที่ขาดไป และอาจจะฝึกสิ่งที่เขาเป็นแต่ยังไม่ชำนาญ ให้ชำนาญเต็มที่ และให้ความสนใจในสิ่งที่ยังไม่ชำนาญ
4. ขึ้นอธิบายและสาธิตทักษะให้ผู้เรียน เป็นการแสดงทักษะทั้งหมดทั้งการอธิบาย และแสดงให้เห็นตัวอย่าง โดยผู้เรียนดูภาพยนตร์ หรือผู้เชี่ยวชาญแสดงให้ดู

ในข้างต้นไม่จำเป็นต้องอธิบายมาก ให้ผู้เรียนดูตัวอย่างและสังเกตเอง ถ้าอธิบายมากจะเป็นการรบกวนการสังเกตของผู้เรียน

5. ชั้นจัดภาวะเพื่อการเรียน 3 ประการ คือ

5.1 จัดลำดับขั้นสิ่งเร้าและการตอบสนอง ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติอย่างถูกต้องตามลำดับก่อนหลัง

5.2 การปฏิบัติต้องจัดกำหนดเวลาของการปฏิบัติหน้าที่ให้ดี จะใช้เวลาแต่ละครั้งนานเท่าใด หรือแต่ละครั้งจะมีการหยุดพักมากน้อยเพียงใด การฝึกแต่ละอย่างใช้ครั้งเดียวหรือหลายครั้ง จะต้องพิจารณาให้ดี จะใช้การปฏิบัติแบบแบ่งปฏิบัติหรือฝึกรวดเดียวขึ้นอยู่กับขั้นตอนต่างๆ ของการเรียนรู้ทักษะ ในขั้นสุดท้ายของการเรียนทักษะอาจใช้การฝึกฝนนานๆ ได้

5.3 ให้รู้ผลของการปฏิบัติ การรู้ผลนั้นมี 2 อย่าง คือ รู้จากคำบอกเล่าของครูผู้สอนและรู้ผลด้วยตนเองในขั้นแรกๆ บอกเล่าว่าเขามีข้อบกพร่องอย่างไร แบบนี้เป็นการเรียนรู้ผลจากภายนอกเป็นการบอกให้รู้ว่าจะแก้อย่างไร พอผู้เรียนก้าวหน้าไปถึงขั้นที่สองและขั้นที่สาม คือ มีความชำนาญมากขึ้น เขาจะสังเกตตัวเอง เป็นการรู้ผลจากตัวเองโดยดูจากผลของการเคลื่อนไหว

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสอนทักษะปฏิบัติมีขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์ทักษะและพิจารณาแยกแยะ ความสามารถเบื้องต้นของผู้เรียนที่เกี่ยวกับทักษะนั้นๆ
2. ให้ผู้เรียนสังเกตรับรู้โดยการสาธิตพร้อมกับอธิบายความสำคัญ วัสดุ อุปกรณ์ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจตรงกัน
3. ให้ผู้เรียนทำตามแบบ ตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดไว้หรือฝึกงานย่อยๆ ทีละอย่างโดยทำตามครู
4. ให้นักเรียนทำเองโดยไม่มีแบบ ไม่ต้องฟังครู
5. ให้นักเรียนฝึกฝนปฏิบัติงานให้ชำนาญ โดยฝึกบ่อยๆ จนเกิดความคล่องแคล่วปฏิบัติการกระทำโดยอัตโนมัติ

4. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะปฏิบัติ

4.1 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นทักษะปฏิบัติสำหรับครูวิชาชีพ มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

นวลจิตต์ เขาวีรดิพงศ์ (2535 อ้างถึงใน ทิศนา แหม่มฉวี, 2550, หน้า 296–298) นำเสนอยุทธวิธีย่อยไว้ 3 ยุทธวิธี เพื่อให้ผู้สอนได้เลือกใช้ ดังนี้
 ยุทธวิธีที่ 1 การสอนทฤษฎีก่อนการลงมือปฏิบัติงาน การดำเนินงาน มีขั้นตอน ดังนี้

1. ช้่นนำเป็นขั้นแนะนำงาน และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และเห็นคุณค่าในการทำงาน
2. ช้่นให้ความรู้เป็นขั้นให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานที่จะทำ ให้ครูสามารถใช้วิธีการใดๆ ก็ได้ แต่ควรเปิดให้โอกาสให้ผู้เรียน ได้ซักถามจนกระทั่งให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ
3. ช้่นให้ฝึกปฏิบัติเป็นขั้นให้ผู้เรียนลงมือทำงาน ซึ่งเริ่มจากการให้ผู้เรียนทำตามหรือเลียนแบบ หรือให้ลองผิดลองถูก ต่อไปจึงให้ลองทำเอง โดยครูคอยสังเกตและให้ข้อมูลป้อนกลับเป็นระยะๆ จนกระทั่งทำได้ถูกต้องแล้วจึงให้ทำหลายๆ ครั้ง จนกระทั่งทำได้ชำนาญ
4. ช้่นประเมินผลการเรียนรู้ เป็นขั้นที่ผู้สอนประเมินทักษะปฏิบัติ และลักษณะนิสัยในการทำงานของผู้เรียน
5. ช้่นประเมินผลความคงทนของการเรียนรู้ เป็นขั้นที่ผู้สอน จะรู้ว่าการเรียนรู้ของผู้เรียนมีความยั่งยืนหรือไม่ หากผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างชำนาญผู้เรียนก็ควรจะทำสิ่งที่เรียนรู้ได้ดีและนาน

ยุทธวิธีที่ 2 การสอนงานปฏิบัติก่อนสอนทฤษฎี มีขั้นตอน การดำเนินการดังนี้

1. ช้่นนำปฏิบัติเช่นเดียวกับวิธีที่ 1
2. ช้่นให้ผู้เรียนปฏิบัติและสังเกตการณ์ ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงาน และมีการสังเกตการณ์ ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ มีการสังเกตการณ์ปฏิบัติและจดบันทึก ข้อความไว้
3. ช้่นวิเคราะห์การปฏิบัติและสังเกตการณ์ ร่วมกันวิเคราะห์ พฤติกรรมและอภิปรายผลการวิเคราะห์
4. ช้่นเสริมความรู้ จากผลการวิเคราะห์และอภิปรายผล การปฏิบัติผู้สอนจะทราบว่า จะเสริมความรู้อะไรให้แก่ผู้เรียนจึงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน ในการปฏิบัติ

5. ขั้นให้ผู้เรียนปฏิบัติงานใหม่ เมื่อรู้จุดบกพร่องและได้รับความรู้เสริมที่จะใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องแล้วจึงให้ผู้เรียนปฏิบัติงานใหม่อีกครั้งหนึ่ง

6. ขั้นประเมินผลการเรียนรู้ ปฏิบัติเช่นเดียวกับยุทธวิธีที่ 1

7. ขั้นประเมินความคงทนของการเรียนรู้ปฏิบัติเช่นเดียวกับยุทธวิธีที่ 1
ยุทธวิธีที่ 3 การสอนทฤษฎีและปฏิบัติไปพร้อมๆ กัน มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ขั้นนำ

2. ขั้นให้ความรู้ ให้ปฏิบัติและให้ข้อมูลย้อนกลับไปพร้อมๆ กัน

3. ขั้นให้ปฏิบัติงานตามลำพัง

4. ขั้นประเมินผลการเรียนรู้

5. ขั้นประเมินผลความคงทนของการเรียนรู้งานปฏิบัติ

4.2 รูปแบบการเรียนการสอนแนวคิดพัฒนาทักษะปฏิบัติของ

นนทชัย เวชสาร (2549, หน้า 33) เสนอกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นทักษะปฏิบัติ ดังนี้

1. ขั้นนำให้เห็นความสำคัญในงานปฏิบัติ

2. ขั้นวิเคราะห์กำหนดรายละเอียดเป็นขั้นตอน

3. ขั้นเตรียมความพร้อม

4. ขั้นสาธิตและเสริมความรู้ด้านเทคนิคให้ถูกต้อง

5. ขั้นให้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องโดยการควบคุมอย่างใกล้ชิด

6. ขั้นประเมินและปรับปรุง

7. ขั้นสรุปและเชื่อมโยงความรู้

4.3 รูปแบบการเรียนการสอน ตามแนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติของ

Simpson (1972, อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2550, หน้า 244-245) เสนอกระบวนการ

เรียนการสอนตามรูปแบบ ดังนี้

1. ขั้นรับรู้

2. ขั้นการเตรียมความพร้อม

3. ขั้นสนองตอบภายใต้การควบคุม

4. ขั้นการให้ลงมือกระทำ

5. ขั้นกระทำอย่างชำนาญ

6. ขั้นการปรับปรุงและประยุกต์ใช้

7. ขั้นคิดริเริ่ม

4.4 รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติ
ของ Harrow (1972 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2550, หน้า 245-246) เสนอกระบวนการ
เรียนการสอนตามรูปแบบ ดังนี้

1. ขั้นการเลียนแบบ
2. ขั้นลงมือกระทำตามคำสั่ง
3. ขั้นกระทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์
4. ขั้นแสดง
5. ขั้นกระทำอย่างเป็นธรรมชาติ

4.5 รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติ
ของ Devies (1971 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2550, หน้า 246-247) เสนอกระบวนการ
เรียนการสอนตามรูปแบบ ดังนี้

1. ขั้นสาธิตทักษะหรือการกระทำ
2. ขั้นสาธิตและให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย
3. ขั้นให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย
4. ขั้นใช้เทคนิควิธีการ
5. ขั้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงทักษะย่อย

จากรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาทักษะทั้ง 5 รูปแบบ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์
เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการสอน ดังนี้

1. ขั้นแนะนำ เป็นการเตรียมและกระตุ้นให้เกิดความสนใจ
2. ขั้นดำเนินการ เป็นการฝึกปฏิบัติหลังจากที่ผู้สอนให้ความรู้และทักษะที่
เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติ มอบหมายงานที่ปฏิบัติเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล กำหนดหัวข้อ
การรายงานหรือการบันทึกผลการปฏิบัติงานของผู้เรียน
3. ขั้นสรุป ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุปกิจกรรมการปฏิบัติงาน
4. ขั้นประเมินผล ปรับปรุงและประยุกต์ใช้ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน
เช่น ความสนใจ ความร่วมมือ การใช้และการเก็บรักษาเครื่องมือ การตรวจผลงาน
และความคิดริเริ่ม

5. การวัดทักษะปฏิบัติ

ได้มีผู้ให้ความหมายของการวัดทักษะปฏิบัติไว้ดังนี้

สุวิมล ว่องพาณิช (2547, หน้า 1) กล่าวถึงคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับการวัดทักษะปฏิบัติที่สำคัญ 3 คำ ได้แก่ คำว่า Practical skill, Performance skill, Psychomotor skill

คำว่า “Practical” หมายความว่า การลงมือทำบ่อยๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ หรือเกิดความรู้ คำว่า “Performance” หมายความว่า การแสดงอาการหรือทำงานตามกระบวนการต่างๆ ให้เสร็จสิ้น คำว่า “Psychomotor” การเคลื่อนไหวทางการที่เป็นผลมาจากกระบวนการทางสมองหรือจิตใจ หรือพฤติกรรมที่ซับซ้อน และคำว่า “Skill” หมายถึง ความสามารถที่เกิดจากการฝึกฝนหรือการปฏิบัติ ทั้ง 4 คำ มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ การปฏิบัติงาน ต้องอาศัยการประสานสัมพันธ์ของอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายเพื่อทำงานให้เสร็จ และเมื่อทำบ่อยๆ จะเกิดความชำนาญและเกิดการเรียนรู้ขึ้น ดังนั้น ทักษะปฏิบัติจึงมีความหมายที่ประกอบด้วย ลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ต้องมีการปฏิบัติงานหรือแสดงกระบวนการปฏิบัติงานให้ปรากฏ
2. การปฏิบัติงานต้องอาศัยกลไกการทำงานของอวัยวะต่างๆ ของร่างกายที่ประสานสัมพันธ์กัน
3. การปฏิบัติงานควรมีการกระทำซ้ำบ่อยครั้ง
4. การปฏิบัติงานเป็นกระบวนการทำให้เกิดการเรียนรู้

6. กระบวนการวัดทักษะปฏิบัติ

สุวิมล ว่องพาณิช (2547, หน้า 1) กระบวนการวัดทักษะปฏิบัติ มีขั้นตอนแตกต่างไปจากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการวัดจิตพิสัย เนื่องจากการวัดทักษะปฏิบัติจะต้องจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ผู้สอนใช้วิธีการสังเกตในการเก็บข้อมูล กระบวนการวัดทักษะปฏิบัติมีขั้นตอนโดยสรุป ดังนี้

1. การกำหนดให้ผู้สอนปฏิบัติ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรและกำหนดจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัดให้ชัดเจน
2. การกำหนดสถานการณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ผู้สอนต้องกำหนดจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัดให้ชัดเจน
3. การกำหนดคุณลักษณะที่ใช้ในการวัดทักษะ โดยเน้นให้เห็นว่าการปฏิบัติ นั้นให้ความสำคัญกับการวัดกระบวนการหรือผลงานทั้งสองส่วน
4. การกำหนดวิธีการวัดภาคปฏิบัติที่เหมาะสมกับพฤติกรรมที่จะวัดมีวิธีการหลายอย่าง เช่น การทดสอบด้วยข้อเขียน การปฏิบัติงานจริง การส่งงาน

5. การกำหนดความเหมาะสมของเครื่องมือที่ใช้ ความเหมาะสมของผู้วัด การคำนวณเกณฑ์การให้คะแนน

6. การกำหนดวิธีการประเมินผลและรายงานผลการวัดทักษะปฏิบัติ สามารถประเมินได้หลายแบบ ได้แก่ การประเมินอิงกลุ่ม การประเมินอิงเกณฑ์ และการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียน

7. การเลือกวิธีวัดทักษะปฏิบัติ

สุวิมล ว่องพาณิช (2547, หน้า 1) การเลือกวิธีวัดทักษะปฏิบัติสามารถเลือกได้หลายลักษณะ ดังนี้

1. การทดสอบด้วยข้อเขียน วิธีนี้สภาพความเป็นจริงที่ต่ำที่สุดควรใช้ในสถานการณ์ที่ต้องการวัดความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานและงานที่ปฏิบัติมีความเสี่ยงจะเกิดอันตรายแก่ผู้ปฏิบัติได้

2. การทดสอบโดยให้ปฏิบัติในสถานการณ์ที่ควบคุม สถานการณ์ที่ควบคุม หมายถึงการจัดสภาพแวดล้อมการทำงานที่คล้ายของจริงผู้สอนสร้างเงื่อนไขให้ผู้เรียนอยู่ภายใต้การควบคุม ผู้วัดต้องย้ายอยู่เสมอว่าต้องให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการวัดออกมาอย่างชัดเจน

3. การทดสอบโดยให้ปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง เป็นวิธีการทดสอบที่ตรงมากที่สุด เพราะสถานที่ปฏิบัติงานเป็นสถานที่จริง เครื่องมืออุปกรณ์ทำงานเป็นจริงทุกประการ ผู้เรียนสามารถแสดงทักษะในสภาพการณ์ที่เป็นธรรมชาติอย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการวัดทักษะการปฏิบัติ ครูผู้สอนต้องคำนึงประเด็นต่างๆ ได้แก่ การกำหนดงานให้มีความชัดเจน มีเกณฑ์ประเมินขั้นตอนการปฏิบัติ ต้องวัดผู้เรียนได้ทั้งกระบวนการและผลงานจากการปฏิบัติ ส่วนวิธีการวัดนั้นขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของผู้สอนที่ต้องการวัดผู้เรียน หากต้องการวัดทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียนที่เป็นจริงมากที่สุด ควรใช้การวัดให้ปฏิบัติงานในสถานที่จริง ทั้งนี้ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

เจตคติ

1. ความหมายของเจตคติ

จากการศึกษาพบว่า มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ดังต่อไปนี้
 ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ (2543, หน้า 53) ให้นิยามเจตคติว่าเป็นอารมณ์ความรู้สึกอันบังเกิดจากการได้สัมผัส รับรู้ต่อสิ่งนั้น โดยแสดงความโน้มเอียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ในรูปของการประเมินว่าชื่นชอบหรือไม่ชื่นชอบ

วันเพ็ญ จันทร์เจริญ (2546, หน้า 57) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ท่าที ความรู้สึก ความคิด ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลซึ่งจะโน้มนำให้บุคคลนั้นๆ เลือกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งต่อวัตถุ บุคคลหรือเหตุการณ์ต่างๆ

Triandis (1974, pp. 6 – 7) กล่าวว่า ความหมายของเจตคติมี 2 ประการ คือ เจตคติเป็นความพร้อมที่ตอบสนอง และเป็นความสม่ำเสมอในการตอบสนองของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่นๆ หรือสภาพสังคม

Anastasi (1988, p. 453) กล่าวว่า เจตคติเป็นความโน้มเอียงที่จะแสดงออกในทางชอบ หรือไม่ชอบต่อสิ่งต่างๆ เช่น เชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือสถาบันต่างๆ เจตคติไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่สามารถสรุปอ้างอิงจากพฤติกรรมภายนอกทั้งที่เป็นพฤติกรรมทางภาษา และไม่ใช้ภาษา

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดทั้งทางบวกและลบ ของนักเรียนหลังจากที่ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้

2. ลักษณะของเจตคติ

ลักษณะของเจตคติ จากการศึกษารายงานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีการกล่าวถึงลักษณะของเจตคติ ทั้งนักวิชาการศึกษาต่างประเทศ และนักการศึกษาไทย ได้เสนอแนะไว้หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

Shaw and Wright (1967 อ้างถึงใน ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 57-58) ได้แบ่งลักษณะของเจตคติ ไว้ดังนี้

1. เจตคติเป็นผลหรือขึ้นอยู่กับการณ์ที่บุคคลประเมินสิ่งเร้าแล้วแปรเปลี่ยนมาเป็นความรู้สึกภายในที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการที่จะแสดงพฤติกรรม

2. เจตคติของบุคคลจะแปรค่าได้ทั้งในด้านคุณภาพและความเข้มโดยจะครอบคลุมช่วงของเจตคติ (Continum) นั้น ซึ่งแปรค่าได้ทั้งมาก ปานกลาง และน้อย นั่นคือเจตคติจะมีค่าทั้งบวกและทางลบ

3. เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้มากกว่ามีมาเองตั้งแต่กำเนิดหรือเป็นผลมาจากลักษณะโครงสร้างภายในของบุคคลหรือวุฒิภาวะ

4. เจตคติขึ้นอยู่กับเป้าของเจตคติหรือสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง สิ่งเร้าทั้งหลายอาจเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สถาบัน มโนภาพ อุดมการณ์และอาชีพอื่นๆ ได้

5. เจตคติดีมีค่าสหสัมพันธ์ภายในเปลี่ยนแปลงไปตามกลุ่ม นั่นคือกลุ่มที่มีลักษณะเดียวกันเจตคติจะมีความสัมพันธ์กันสูง

6. เจตคติที่มีลักษณะมั่นคงและทนทานเปลี่ยนแปลงได้ยาก

Morgan and Richard (1975, pp. 376 – 377) กล่าวถึงลักษณะของเจตคติ ดังนี้

1. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้
2. เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม หรือเจตคติดีมีอิทธิพลต่อความชอบ ความไม่ชอบและพฤติกรรมของบุคคลเมื่อบุคคลมีเจตคติ
3. เจตคติบุคคลเป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ
4. เจตคติของบุคคลไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง บุคคลจะมีเจตคติไปในทางใดจะรู้ได้จากการแสดงออก

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะของเจตคติ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. เจตคติเชิงบวก เป็นการแสดงออกในลักษณะพึงพอใจ
2. เจตคติเชิงลบ เป็นการแสดงออกในลักษณะไม่พึงพอใจ
3. เจตคติที่เป็นกลาง เป็นการไม่แสดงความรู้สึกใดๆ

ดังนั้น เจตคติจึงเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมของบุคคล หรือตอบสนองในทางที่ชอบหรือไม่ชอบต่อบุคคล วัตถุ หรือสถานการณ์ เจตคติเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ จึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เจตคติเป็นนามธรรม ไม่สามารถวัดได้โดยตรงแต่สามารถทำนายหรืออธิบายเจตคติได้ โดยการสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมหรือการตอบสนองของบุคคลนั้น

3. องค์ประกอบของเจตคติ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีนักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติ ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 210-211) กล่าวว่า เจตคติประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจ ของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า เพื่อเป็นเหตุผลที่จะสรุปความและรวมเป็นความเชื่อ หรือช่วยในการประเมินค่าสิ่งเร้านั้นๆ
2. องค์ประกอบด้านความรู้สึกและอารมณ์ (Affective Component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึก หรืออารมณ์ของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เป็นผลเนื่องจากที่บุคคลประเมินค่าสิ่งเหล่านั้นแล้วพบว่าพอใจ หรือไม่พอใจ ต้องการหรือไม่ต้องการดีหรือเลว
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นองค์ประกอบทางด้านความพร้อม หรือความโน้มเอียงที่บุคคลประพฤติปฏิบัติ หรือตอบสนองต่อสิ่งเร้า ในทิศทางที่จะสนับสนุนหรือคัดค้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อ หรือความรู้สึกของบุคคล ที่ได้รับการประเมินผล

วันเพ็ญ จันทร์เจริญ (2546, หน้า 57) กล่าวว่า เจตคติประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ เป็นความรู้ ความเข้าใจที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับสิ่งเร้า เป็นภาพรวมที่เกิดขึ้นในความคิดของบุคคล เป็นพื้นฐานของความรู้สึก และพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งเร้านั้น
2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก เป็นความรู้สึกหรืออารมณ์ที่มีต่อสิ่งเร้าอันเป็นผลมาจากการประเมินสิ่งเร้านั้นๆ แล้วว่าพอใจหรือไม่พอใจ ต้องการหรือไม่ต้องการ ดีหรือเลว องค์ประกอบด้านนี้เห็นได้ชัดเจนกว่าด้านความรู้ เนื่องจากเมื่อเกิดความรู้สึกจะมีผลต่อด้านสรีระด้วย
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม เป็นความพร้อม หรือความโน้มเอียงที่บุคคลจะประพฤติ ปฏิบัติ หรือตอบสนองต่อสิ่งเร้าตามความรู้สึกที่มีอยู่

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า เจตคติประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านความรู้ องค์ประกอบด้านความรู้สึก และองค์ประกอบด้านพฤติกรรม

4. การวัดเจตคติ

เจตคติเป็นพฤติกรรมทางสมองเป็นสภาพทางจิตหรืออารมณ์ของมนุษย์ที่สลับซับซ้อน ซึคอร์ดและแบคแมน (จาก Secord and Backman, 1964) ได้ให้ความเห็นว่าเจตคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สามารถวัดในรูปความคิดเห็น (Opinion) หรือจากการแสดงออกทางภาษา (Verbal Expression) แต่ในการวัดนี้อาจเกิดความไม่แน่นอนหากผู้ตอบบิดเบือนไม่ตรงกับใจจริง

Anastasi (1988, p. 453) ได้ให้ความคิดเห็นในเรื่องการวัดเจตคติไว้ว่า เจตคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สรุปอ้างอิง (Inferred) จากพฤติกรรมภายนอก โดยใช้หรือไม่ใช้ภาษาเป็นสื่อ

คักดีไทย สุรกีจาวร (2545, หน้า 150-152) ได้กล่าวไว้ว่า การวัดเจตคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สามารถวัดจากพฤติกรรมทางตรงและทางอ้อม วิธีวัดเจตคติแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่คือ

1. วิธีวัดทางตรง (Directive Technique) ได้แก่

1.1 วิธีสัมภาษณ์ (Interview) โดยการสอบถาม ผู้ที่เราวัดเจตคติ เป็นวิธีที่จะต้องใช้เวลามากเพราะต้องวัดทีละคน

1.2 ใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งใช้ Attitude Scale สามารถวัดได้หลายๆ คน มีหลายแบบ เช่น

– Thurston Scale

– Likert Scale

2. วิธีวัดทางอ้อม (Indirective Technique) ได้แก่

2.1 ให้อ่านแล้วต่อความหมาย (Sentence Completion)

2.2 ให้หาคำมาสัมพันธ์

2.3 การผูกเรื่องจากภาพ (Story telling)

3. ศึกษาจากสิ่งอื่น โดยไม่ต้องติดต่อกับบุคคลที่เราจะวัดเลย (Unabtrusive Technique) เป็นวิธีการวัดเจตคติที่ต่างจากวิธีวัดทางตรงและทางอ้อม เพราะวิธีวัดแบบนี้ไม่ต้องไปเกี่ยวข้องกับผู้ที่เราจะวัดเลย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การวัดเจตคติไม่สามารถวัดโดยตรงแต่สามารถวัดพฤติกรรมได้ทางตรงและทางอ้อม

5. เครื่องมือวัดเจตคติ

เครื่องมือวัดเจตคติแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยข้อความต่างๆ ครอบคลุมเรื่องที่ต้องการศึกษา และสามารถกระตุ้นให้ผู้ตอบแทนแสดงความรู้สึก หรือแสดงความคิดเห็นในทางบวกคือเห็นด้วย ในทางลบคือไม่เห็นด้วย ยังสามารถบอกปริมาณด้วยว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยมากน้อยเพียงใด เรียกเครื่องมือนี้ว่า มาตรวัดเจตคติของ ลิกิร์ต (Likert) ซึ่งล้วน สายยศและอังคณา สายยศ (2543, หน้า 183-186) ได้กล่าวถึงหลักการวิธีสร้างและการตรวจให้คะแนน มาตรวัดเจตคติของลิกิร์ต ไว้ดังนี้

1. ข้อความจะต้องครอบคลุมช่วงเจตคติทั้งหมด
2. การตอบแต่ละข้อความจะบอกถึงเจตคติที่มีอยู่แล้ว
3. จุดที่ตอบนั้น อาจกำหนดได้จากจำนวนเปอร์เซ็นต์ของกลุ่มตัวอย่างที่เคยตอบข้อนั้นก่อน

4. เจตคติที่ละคน อาจกำหนดได้จากการรวบรวมคำตอบของเขาจากข้อความต่างๆ ในมาตราวัดนั้นออกมาในรูปของคะแนนเฉลี่ย

วิธีสร้างเครื่องมือวัดเจตคติ มีดังนี้

1. การรวบรวมข้อความ แต่ละข้อความนั้นอาจเขียนขึ้นเองหรือนำมาจากผู้อื่นและควรเป็นข้อความที่คนมีเจตคติที่ต่างกัน จะตอบแตกต่างกันที่ และข้อความจะต้องไม่เป็นจริง ภาษาที่ใช้ไม่มีความหมายเป็นสองแง่

2. ตรวจสอบข้อความ ให้พิจารณาว่าข้อความที่นำมาใช้นั้นสอดคล้องกับการตอบเพียงใด เช่น การกำหนดให้ตอบว่า เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย เฉยๆ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง นั้นสอดคล้องกับข้อความที่ถามหรือไม่ เพราะการตอบบางข้อความ จะต้องตอบอยู่ในรูปของชอบ ไม่ชอบ เป็นต้น

3. การทดลองขั้นต้น เพื่อตรวจสอบข้อความจนแน่ใจว่าได้ข้อความที่รัดกุมดีแล้วต้องนำไปทดลองขั้นต้น เพื่อดูว่ายังมีข้อความใดยังไม่ชัดเจนหรือต้องแก้ไขก่อนบรรจุลงในมาตราวัดเจตคติ

4. กำหนดน้ำหนักคะแนน เพื่อเป็นการกำหนดว่าตัวเลือกใดในแต่ละข้อความใดควรจะให้น้ำหนักคะแนนเป็นอย่างไร

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า เครื่องมือวัดเจตคติเป็นแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยข้อความต่างๆ ครอบคลุมเรื่องที่ต้องการศึกษา และสามารถกระตุ้นให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกหรือแสดงความคิดเห็นได้

6. ประโยชน์ของเจตคติ

Daniel Katz (1960, pp. 163–191 อ้างถึงใน นพมาศ ชีรเวคิน, 2542, หน้า 93) นำเสนอว่า เจตคติมีประโยชน์และหน้าที่อยู่ 4 ประการ คือ

1. เป็นประโยชน์โดยการเป็นเครื่องมือ เป็นประโยชน์ในการปรับตัว
2. เจตคติยังทำหน้าที่ หรือทำประโยชน์โดยการใช้องค์ความรู้หรือจิตหรือปกป้องสภาวะจิตของบุคคล เพราะความคิดหรือความเชื่อบางอย่าง สามารถทำให้ผู้เชื่อหรือผู้คิดสบายใจ ส่วนจะผิดหรือถูกเป็นอีกเรื่องหนึ่ง (Ego-defensive Function)

3. เจตคติยังทำหน้าที่แสดงค่านิยมให้คนเห็นรับรู้ (Value Expressive Function)

4. ประการสุดท้ายคือ มีประโยชน์หรือคุณประโยชน์ทางความรู้ เพราะมีเจตคติไม่น้อยที่เกี่ยวกับความรู้ เรื่องนี้ยิ่งการศึกษาสูงเท่าใด แนวโน้มที่เจตคติจะมีความรู้ทางวิชาการแฝงอยู่มาก แม้ความรู้แบบพื้นบ้านซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากศาสนาก็แฝงอยู่ในเจตคติมาก ดังนั้นบางครั้งจึงแยกกันแทบไม่ออก โดยทั่วไปแล้วการศึกษาเจตคติและคุณที่ประโยชน์ของเจตคติ (Functional) จะมุ่งสนใจตัวบุคคลและสภาพทางจิตวิทยาของคนนั้น

7. หลักการสร้างเจตคติที่ดีแก่ผู้เรียน

ในการจัดการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ นั้น นอกจากจะมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถในวิชาเรียนแล้ว ก็ยังจะต้องปลูกฝังให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิชานั้นด้วย การสร้างเจตคติที่ดีแก่ผู้เรียนมีหลักการ ดังนี้

วันเพ็ญ จันทรเจริณ (2546, หน้า 58) กล่าวไว้ว่า การสร้างเจตคติที่ดี

1. ระบุให้ชัดเจนถึงเจตคติที่ต้องปลูกฝัง
2. สอนเนื้อหาความรู้ ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเจตคติที่ต้องการปลูกฝังให้นักเรียนเข้าใจ
3. จัดหาตัวอย่างบุคคลที่เป็นตัวแบบ ให้นักเรียนได้รู้จักหรือได้เรียนรู้ อาจเป็นบุคคลที่เสียชีวิตไปแล้ว หรือบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ได้ เช่น ประวัติชีวิตและผลงานนักประดิษฐ์เด่นๆ ของโลก
4. ใช้การเสริมแรงทางบวก เช่น ให้ความสนใจ ให้กำลังใจ ให้คำยกย่อง ชมเชยและอื่นๆ เพื่อปลูกฝังเจตคติที่ต้องการให้เข้มข้น
5. ฝึกแสดงเจตคติที่เป็นเป้าหมายในสถานการณ์จริงหลายๆ สถานการณ์
6. ให้โอกาสผู้เรียนได้เผชิญสถานการณ์ที่ขัดแย้งกับเจตคติ ที่ตนยึดถือ เนื่องจากสถานการณ์เช่นนี้ ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในชีวิตจริง แต่ครูต้องร่วมอภิปราย ชี้แนะ และประเมินอย่างถูกต้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า เจตคติเป็นความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียน อันเกิดจากกระบวนการเรียนรู้หรือประสบการณ์ โดยแสดงออกในลักษณะของความชอบ ไม่ชอบ ความเชื่อ ความคิดเห็น ในทางบวก ทางลบ หรือเป็นกลาง ครูผู้สอนมีความมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีเจตคติทางบวก นั่นคือมีความชื่นชอบในรายวิชาที่เรียน ซึ่งส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้ชีวิตประจำวัน

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสหกรณ์นักเรียน

1. ความสำคัญและความเป็นมาของสหกรณ์นักเรียน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชโองการว่า สหกรณ์นักเรียนเป็นวิธีการที่ดี มีประสิทธิภาพสำหรับการพัฒนาอาชีพ ฐานะความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ของแผ่นดิน จุดมุ่งหมายยิ่งใหญ่ของสหกรณ์นักเรียนนั้น อยู่ที่ความเจริญก้าวหน้า กับทั้งความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของงาน และความเป็นอยู่ของสมาชิก (สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย, 2523, หน้า 1 อ้างถึงใน สถิตย์ จริตน์อม, 2549, หน้า 2) และพระองค์ทรงเล็งเห็นว่า การปลูกฝังหลักการสหกรณ์นักเรียน แก่เด็กและเยาวชน โดยเริ่มจากโรงเรียนเป็นอันดับแรก จะก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ในกลุ่มของเด็กนักเรียน ตลอดจนครูและประชาชนในท้องถิ่น อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การรวมกลุ่มกันในกิจกรรมต่างๆ เพื่อดำรง ชีวิตที่ดีขึ้น จึงทรงมีพระกระแสรับสั่งแก่อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2534 ให้ส่งเสริมวิธีการสหกรณ์นักเรียนให้แพร่หลายไปยังเด็กนักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 6 แห่งเป็นโครงการนำร่อง และขยายผล ไปตามโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั่วประเทศ (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสกลนคร, 2538, หน้า 2)

เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2535 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จทอดพระเนตรติดตามการจัดกิจกรรมเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ที่โรงเรียนบ้านกุดสะกอยและโรงเรียนบ้านนาดี ตำบลโพธิ์โพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ทรงมีพระกระแสรับสั่งแก่ผู้บริหารสถานศึกษา ให้ดำเนินโครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์นักเรียนในโรงเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรู้จากการปฏิบัติจริง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และขยายสู่ชุมชน และทรงรับโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอกุสุมาลย์ เข้าโครงการอีก 9 โรงเรียนจากเดิมมี 6 โรงเรียน รวมเป็น 15 โรงเรียน (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสกลนคร 2540, หน้า 1) และในปีการศึกษา 2545 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ได้เข้าโครงการ พระราชดำริฯ รวมเป็นจำนวน 26 โรงเรียน ซึ่งเป็นที่มาและความสำคัญของการดำเนินงานส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์นักเรียนในโรงเรียน ปัจจุบันมีจำนวน 29 โรงเรียนที่เป็นโรงเรียนโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (รายงาน ฯ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสกลนคร, 2557, หน้า 3)

การจัดการเรียนรู้การสหกรณ์ เป็นสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยาและสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่มุ่งให้เข้าใจว่า มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการและความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ ทั้งนี้ เพราะมนุษย์มีความต้องการและความจำเป็นที่ไม่จำกัดในขณะที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมท่ามกลางทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2550, หน้า 3)

1.1 ความหมาย อุดมการณ์และหลักการสหกรณ์

สหกรณ์ หมายถึง การทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยกัน โดยทุกคนต้องช่วยตนเองอย่างเต็มกำลัง และร่วมมือช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

สหกรณ์นักเรียน หมายถึง นักเรียนรวมตัวกันเป็นสมาชิก ตั้งเป้าหมายทำกิจกรรมด้วยกัน โดยจัดการตนเองเพื่อประโยชน์ของนักเรียนที่เป็นสมาชิก อุดมการณ์สหกรณ์ มีดังต่อไปนี้

1. การเป็นผู้ให้การที่จะทำให้สหกรณ์สามารถพัฒนาขึ้นได้อย่างประสบความสำเร็จนั้นสมาชิกจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว
2. น้ำใจทางสหกรณ์ความมีน้ำใจทางสหกรณ์ คือ การที่สมาชิกเกิดความรู้สึกถ้าสมาชิกต้องการช่วยเหลือตัวเองให้มีฐานะที่ดีขึ้น จำเป็นต้องเข้าไปร่วมมือสมาชิกอื่นๆ เพื่อให้เกิดพลังทางเศรษฐกิจ ดังนั้น น้ำใจทางสหกรณ์ คือ การร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาซึ่งกันและกัน โดยต่างคนต่างมุ่งมาเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยมี “ใจ” เป็นตัวนำในการร่วมมือ หากมีความสำคัญรองลงมา ลำพังคนๆ เดียวนั้นย่อมไม่สามารถแก้ปัญหา ทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมได้
3. ความซื่อสัตย์ และความจงรักภักดีคือ เมื่อมีการจัดตั้งสหกรณ์แล้วสมาชิกทั้งมวลจะต้องมีภาระผูกพันที่จะต้องติดต่อกิจการกับสหกรณ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในกรณีที่สหกรณ์เครดิต สมาชิกต้องไม่เป็นคนเหนียวหนึ่โดยไม่จำเป็น ต้องเข้าใจว่า ถ้าตนไม่ยอมรับชำระเงินกู้คืนให้แก่สหกรณ์แล้ว เพื่อนสมาชิกคนอื่นๆ ที่กำลังเดือดร้อนจะเสียโอกาสที่จะได้รับเงินกู้ไปหมุนเวียนต่อไป
4. การให้บริการแก่สมาชิก การให้บริการแก่สมาชิกเป็นเป้าหมายสูงสุด เพราะสหกรณ์เป็นของสมาชิก ดำเนินการโดยสมาชิก และเพื่อสมาชิก

5. การไม่แสวงหากำไรสูงสุดการดำเนินการสหกรณ์ จะต้องไม่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเป็นหลักในการบริหารงานสหกรณ์ แต่จะมุ่งเน้นที่ความมั่นคงสูงสุด

6. สมาชิกมีภาระผูกพันต้องรับรู้ปัญหาของสหกรณ์เมื่อสหกรณ์มีการประชุมใหญ่ สมาชิกทุกคนจะต้องเข้าประชุม เพื่อพิจารณาปัญหา และรับรู้ในกิจการต่างๆ ของสหกรณ์ด้วยตนเอง จะมอบหมายให้สมาชิกคนอื่นออกเสียงแทนไม่ได้ การรับรู้ปัญหาในสหกรณ์จะทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับเพื่อนสมาชิก เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน การได้รับรู้ปัญหาของเพื่อนสมาชิกเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการร่วมมือกัน โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก ความเป็นอิสระในการปกครองตนเองจึงเกิดขึ้นในที่สุด

หลักการสหกรณ์ หมายถึง แนวทางสำหรับสหกรณ์ต่างๆ ในการนำคุณค่าของสหกรณ์ไปสู่การปฏิบัติอาจกล่าวได้ว่าหลักการของสหกรณ์นี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะสหกรณ์ โดยมีหลักการพื้นฐานเดิมจากหลักของผู้นำแห่งรอชเดล แล้วจึงปรับปรุงเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2 คุณค่าและประโยชน์ของการรวมกลุ่ม

การรวมกลุ่ม หมายถึง บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทำกิจกรรมบางอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อให้กิจกรรมนั้นบรรลุจุดหมายปลายทางที่กลุ่มกำหนดไว้โดยที่ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขด้วยกลุ่มเป็นการรวมกัน การรวมกันนี้ มีพลังเกิดขึ้นเนื่องจากแต่ละคนย่อมมีพลังในระดับหนึ่งที่สามารถกระทำอะไรได้ ตามความสามารถที่เป็นปกติอยู่แล้ว เมื่อมารวมกัน ยิ่งเกิดพลังเพิ่มขึ้น สามารถทำอะไรได้มากขึ้น ประโยชน์ของการรวมกลุ่ม มีดังนี้

1. กลุ่มมีประโยชน์ต่อบุคคลทั้งในทางกายภาพและจิตใจ บุคคลอาจเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มโดยมีเหตุผลและวัตถุประสงค์ของตน ซึ่งอาจเกิดจากผลตอบแทนที่จะได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ชื่อเสียง อำนาจ เป็นต้น

2. กลุ่มสามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม เนื่องจากการบูรณาการของความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของสมาชิก

3. กลุ่มช่วยให้สมาชิกสามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม ผ่านการรวบรวม แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ข้อมูล และการระดมความคิด (Brainstorming)

4. กลุ่มช่วยกระตุ้นให้มีการนำผลของการตัดสินใจไปใช้ปฏิบัติ ทำให้สามารถสร้างผลงานที่เป็นรูปธรรม

5. กลุ่มมีส่วนร่วมในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะพัฒนาค่านิยมและบรรทัดฐานขึ้นเป็นกรอบและแนวทางปฏิบัติงานของสมาชิก ซึ่งสมาชิกจะได้รับและถ่ายทอดความเชื่อ รวมทั้งพฤติกรรมกลุ่มผ่านกระบวนการทางสังคม (Socialization) ทำให้แต่ละคนมีรูปแบบของความประพฤติไปในทิศทางเดียวกัน

6. กลุ่มมีส่วนร่วมในการลดข้อขัดแย้งขององค์การ การรวมกลุ่มจะช่วยให้การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน และการจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้องค์การพัฒนาศักยภาพและลดจุดอ่อนของแต่ละบุคคลลงได้

1.3 ประวัติสหกรณ์และประเภทของสหกรณ์

ระหว่างศตวรรษที่ 18-19 ได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้นในยุโรปมีการนำเอาเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานคนซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจคือเกิดภาวะการณ์ว่างงานและเศรษฐกิจตกต่ำทั่วไปการเปลี่ยนแปลง ใหญ่หลวงครั้งนี้เริ่มต้นจากประเทศอังกฤษ ชาวอังกฤษต้องประสบปัญหาความเดือดร้อนอย่างมากมาจากการที่นายทุนใช้เครื่องจักรแทนแรงงานมีการปลดคนงานออกจากโรงงาน ส่วนผู้ประกอบการรายย่อย ต้องเลิกล้มกิจการไป สภาพสังคมทั่วไปมีการแบ่งชนชั้นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายนายทุนและทางฝ่ายกรรมกรนายทุนพยายามแสวงหากำไรจากการลงทุนมากที่สุดโดยการเอารัดเอาเปรียบฝ่ายกรรมกรทุกวิถีทาง

จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในครั้งนี้ บรรดากรรมกรที่ถูกบีบคั้นทั้งหลายจึงเริ่มแสวงหาหนทาง ที่จะปลดเปลื้องความทุกข์ยากของพวกตนประกอบกับเวลานั้นมีนักเศรษฐศาสตร์ที่มีความคิด อยากจะช่วยพยุงบฐานะของสังคมให้ดีขึ้น ได้เสนอแนวทางปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม โดยการร่วมมือระหว่างผู้ที่เดือดร้อนให้รู้จักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แนวความคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดระบบสหกรณ์ขึ้นในเวลาต่อมาบุคคลแรกที่สอนให้คนทั่วไปรู้จักคำว่า “สหกรณ์” คือโรเบิร์ต โอเวน ชาวอังกฤษ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้กำเนิด การสหกรณ์ขึ้นในโลก และได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งการสหกรณ์ เดิมโอเวนเป็นคนที่ยากจนแต่ความเฉลียวฉลาด และรู้จักวิธีการทำมาหากินจึงทำให้เขาได้มีโอกาสเป็นผู้จัดการและมีหุ้นส่วนเป็นเจ้าของโรงงาน เขาเป็นนายจ้าง ที่มีความหวังดีต่อกรรมกร จึงได้ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ทั่วไปของคนงานให้ดีขึ้น หลังจากนั้นโอเวนได้หาวิธีช่วยเหลือกรรมกรอื่นๆ โดยสอนให้รู้จักการช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อขจัดปัญหา ความเดือดร้อนต่างๆ ซึ่งเป็นวิธีการของระบบสหกรณ์ โอเวนเสนอให้จัดตั้ง “ชมรมสหกรณ์” (Co-operative

Community) ให้ชมรมสหกรณ์นี้ผลิตสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ใช้เองโดยไม่ใช้เครื่องจักร ทรัพย์สินของชมรม เป็นของส่วนรวม เพื่อมิให้สภาพนายทุนปะปนอยู่ในชมรม การจัดตั้งชมรมสหกรณ์ จะต้องใช้เงินทุน และที่ดินเป็นจำนวนมากและโอเวนก็ได้พยายามเผยแพร่แผนการจัดตั้งชมรมสหกรณ์ เพื่อให้คนทั่วไปได้เข้าใจสหกรณ์ในฐานะสมาคมเพื่อเศรษฐกิจ แต่โอเวนยังไม่สามารถจัดตั้งชมรมสหกรณ์ในประเทศอังกฤษได้ เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพสังคมในสมัยนั้น โอเวนจึงได้เดินทางไปประเทศอเมริกา และทดลองจัดตั้งชมรมสหกรณ์ ขึ้นเป็นครั้งแรกที่ นิวฮาร์โมนี รัฐอินเดียนา สหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2368 ให้ชื่อว่า นิวฮาร์โมนี (New Harmony) แต่ได้ล้มเลิกไปในระยะเวลาต่อมา เนื่องจากไม่ได้คัดเลือกสมาชิกและไม่มีกิจกรรมเพียงพอให้คุ้มค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการปกครองและศาสนา อีกท่านหนึ่งคือนายแพทย์วิลเลียม คิง อาศัยอยู่ในเมืองโบรตัน ประเทศอังกฤษ เป็นผู้นิยมให้ความคิด ทางสหกรณ์ของโอเวน แต่เห็นว่าโครงการของโอเวนต้องใช้เงินทุนจำนวนมาก ซึ่งจะทำให้เป็นจริงได้ยากนายแพทย์คิงจึงเริ่มต้นจากการชี้แจงให้คนงานรวมทุนกันคนละเล็กคนละน้อย ตั้ง “สมาคมการค้า” (Trading Association) ในรูปสหกรณ์ขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2370 เป็นรูปร้านสหกรณ์จำหน่ายสินค้า แต่มีข้อแตกต่างไปจากร้านสหกรณ์ในปัจจุบันคือกำไรที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจของร้านสหกรณ์นี้จะไม่นำมาแบ่งปันกัน แต่จะเก็บสมทบไว้เป็นทุนเพื่อใช้ งานของร้านสหกรณ์ต่อไป จนสามารถจัดตั้งชมรมสหกรณ์ตามแบบโอเวนได้ ซึ่งจากการกระทำดังกล่าวทำให้ร้านค้าแบบสหกรณ์ในรูปแบบนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากการ เก็บกำไรทั้งหมดไว้ไม่จ่ายคืนแก่สมาชิก ทำให้สมาชิกไม่ศรัทธาสหกรณ์ อย่างไรก็ตามกิจการของนายแพทย์คิง ก็คล้ายกับร้านสหกรณ์ในปัจจุบันต่อมาเมื่อสมาชิกเพิ่มและธุรกิจการค้าขยายใหญ่ขึ้นก็ได้มีการทำธุรกิจกับบุคคลภายนอกด้วยนักสหกรณ์รอสเดล หรือที่เรียกกันว่า “ผู้นำแห่งรอสเดล” ได้กำหนดหลักปฏิบัติไว้ 10 ประการ ซึ่งมีสาระสำคัญหลายประการที่ถูกยึดถือ เป็นหลักสหกรณ์สากลมาจนถึงปัจจุบันแม้เวลาจะล่วงเลยมาเป็นเวลานาน แต่ร้านสหกรณ์รอสเดลก็ยังคงอยู่และกลายเป็นร้านที่มีขนาดใหญ่ ยิ่งกว่านั้นวิธีการของร้านสหกรณ์สำหรับผู้บริโภคแบบนี้ ได้เผยแพร่หลายออกไปสู่ ประชาชนกลุ่มอื่นๆ ปัจจุบันร้านสหกรณ์ที่ถือหลักการสำคัญๆ อย่างเดียวกันนี้มีอยู่ในประเทศต่างๆ เป็นจำนวนมาก

ส่วนสหกรณ์ประเภทอื่นๆ เช่น สหกรณ์ที่ช่วยเหลือสมาชิกให้กู้ยืมเงินไปทำทุน หรือ สหกรณ์เครดิต หรือสหกรณ์สินเชื่อก็เช่นเดียวกันสหกรณ์เหล่านี้เกิดจากความขัดสนและความเดือดร้อนของเกษตรกรและกรรมกร เนื่องจากหาเงินกู้ยืมมาประกอบการทำงาน

มาหากินได้ยาก และแม้ว่าจะกู้มาได้ก็ต้องเสียดอกเบี้ยแพง จนมาสามารถหารายได้มาให้เพียงพอกับการชำระดอกเบี้ยและเงินต้นได้ เป็นเหตุให้มีหนี้สินมากเมื่อปี พ.ศ. 2393 นายเฮ็ร์อมัน ชูลซ์ชาวเยอรมัน ผู้พิพากษาแห่ง เมืองเดลีตซ์ ได้คิดจัดตั้งสหกรณ์ ประเภทหาทุนขึ้นในหมู่ชาวเมือง ผู้เป็นช่างฝีมือและพ่อค้าขนาดเล็ก โดยรวมเป็นองค์การเพื่อจัดหาทุนให้สมาชิกกู้ยืมและในปี พ.ศ. 2405 นายฟริตริควิลเฮล์ม ไรฟ์ไฟเซน ชาวเยอรมัน นายกเทศมนตรีเมืองเฮตเอสดอร์ฟ ได้จัดตั้งสหกรณ์หาทุนขึ้นในหมู่ชาวชนบทซึ่งเป็นเกษตรกร โดยจัดเป็นองค์การเพื่อจัดหาทุนให้แก่สมาชิก กู้ยืม เช่นเดียวกัน ในเวลาต่อมาการรวมกันเป็นสหกรณ์เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้แพร่หลายไปยังประเทศต่างๆ อันเป็นประโยชน์และเป็นตัวอย่างในการจัดตั้งสหกรณ์แก่ชาวเมืองมาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติสหกรณ์ในประเทศไทย

สหกรณ์ในประเทศต่างๆ เจริญก้าวหน้าส่งผลดีในการพัฒนาประเทศ สำหรับประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2458 นโยบายแห่งรัฐ เห็นสมควรนำวิธีการสหกรณ์ เข้ามาช่วยพัฒนาประเทศให้ประชาชนได้หลุดพ้นจากความยากจน โดยเฉพาะเกษตรกร พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระบิดาแห่งการสหกรณ์ไทย ได้ทรงส่งเสริมให้ก่อตั้งสหกรณ์แห่งแรกคือ สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้ ณ ตำบลวัดจันทร์ อำเภอมะนัง จังหวัดพิษณุโลกและทรงเป็นนายทะเบียนสหกรณ์ รับจดทะเบียนเป็นสหกรณ์แห่งแรก เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2459ตามรูปแบบสหกรณ์ เครดิตแบบไรฟ์ไฟเซน ที่ได้รับความสำเร็จ มาแล้วใน อินเดีย และพม่า ซึ่งทั้งสองประเทศได้ส่งคนไปศึกษาจากประเทศเยอรมนี และเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2527 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีมีมติกำหนดให้วันที่ 26 กุมภาพันธ์ ของทุกปี เป็น "วันสหกรณ์แห่งชาติ" การสหกรณ์ได้แพร่หลายเริ่มตั้งแต่การตราพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 เพื่อทดลอง และเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2471 ได้ประกาศใช้ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 เป็นพระราชบัญญัติสหกรณ์ฉบับแรกที่ส่งเสริมให้สหกรณ์รวมกลุ่ม กันก่อตั้งชุมนุมสหกรณ์ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัดสินใช้ก็ได้เกิดขึ้นโดยการรวม กลุ่มกันของสหกรณ์ท้องถิ่น ได้จดทะเบียนเป็นประเภทชุมชนสหกรณ์ เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2511 มีพระบรมราชโองการ ประกาศพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีผลทำให้สันนิบาตสหกรณ์ แห่งประเทศไทย จำกัดสินใช้ เลิกไป และให้มีการก่อตั้งสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยขึ้นแทนโดยผลแห่งกฎหมายสหกรณ์ฉบับนั้นพระราช บัญญัติสหกรณ์

พ.ศ. 2542 ซึ่งใช้บังคับในปัจจุบัน กำหนดให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ และกองทุนพัฒนาสหกรณ์ การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่สุดของขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย ก็คือ การควบสหกรณ์หาทุนเข้าด้วยกันโดยทางราชการได้ออกพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 เปิดโอกาสให้สหกรณ์หาทุนขนาดเล็กที่ดำเนินธุรกิจเพียงอย่างเดียวควบเข้ากันเป็นขนาดใหญ่ สามารถขยายการดำเนินธุรกิจเป็นแบบอเนกประสงค์ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่สมาชิก ได้มากกว่า ด้วยเหตุนี้ สหกรณ์หาทุนจึงแปรสภาพเป็นสหกรณ์การเกษตรมาจนปัจจุบัน และในปี 2511 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ได้ถือกำเนิดขึ้นมา เพื่อเป็นสถาบันสำหรับให้การศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์ทั่วประเทศ มีหน้าที่ติดต่อประสานงานกับสถาบันสหกรณ์ต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และความช่วยเหลือ ร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์สากลในด้านอื่นๆ ที่มีใช้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจโดยมีสหกรณ์ทุกประเภทเป็นสมาชิก

ประเภทของสหกรณ์

1. สหกรณ์การเกษตรสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ ผู้มีอาชีพทางการเกษตร รวมกันจัด ตั้งขึ้น และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและ กัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อน ในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น
2. สหกรณ์ออมทรัพย์สถาบันการเงินแบบหนึ่งที่มีสมาชิกเป็นบุคคลซึ่งมีอาชีพอย่างเดียวกันหรือที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิก รู้จักการออมทรัพย์ และให้กู้ยืมเมื่อเกิดความจำเป็นหรือเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์นอกวง และได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ สามารถกู้ยืมเงินได้เมื่อเกิด ความจำเป็นตาม หลักการช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเป็นมา สหกรณ์ออมทรัพย์แห่งแรกในประเทศไทย จัดตั้งขึ้นในหมู่ข้าราชการสหกรณ์และพนักงาน ธนาคารเพื่อการสหกรณ์
3. สหกรณ์ประมงสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ชาวประมง เพื่อแก้ไขปัญหา และอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ซึ่งชาวประมงแต่ละคนไม่สามารถแก้ไขให้ลุกล่วงไปได้ ตามลำพัง บุคคลเหล่านี้จึงรวมกันโดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
4. สหกรณ์ร้านค้าสหกรณ์ที่มีผู้ประกอบการรวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดหาสินค้า เครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไป โดยจดทะเบียนตามกฎหมาย สหกรณ์ในประเภท สหกรณ์ร้านค้า มีสภาพเป็นนิติบุคคลซึ่งสมาชิกผู้ถือหุ้นทุกคน

เป็นเจ้าของ สมาชิกลงทุนร่วมกันในสหกรณ์ด้วยความสมัครใจเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคและเพื่อผดุงฐานะทางเศรษฐกิจของตนและหมู่คณะ

5. สหกรณ์นิคมสหกรณ์การเกษตรในรูปแบบหนึ่ง ที่มีการดำเนินการจัดสรรที่ดินทำกินให้ราษฎร การจัดสร้างปัจจัยพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการดำเนินการจัดหาสินเชื่อ ปัจจัยการผลิตและสิ่งของที่จำเป็น การแปรรูปการเกษตร การส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งกิจการให้บริการสาธารณสุขภาคแก่สมาชิก

6. สหกรณ์บริการสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ โดยมีประชาชนไม่น้อยกว่า 10 คน ที่มีอาชีพอย่างเดียวกัน ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องเดียวกันรวมตัวกันโดย ยึดหลักการประหยัด การช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ ปัญหาต่างๆ รวมทั้งการส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงในอาชีพต่อไป

7. สหกรณ์เครดิตยูเนียนสหกรณ์อเนกประสงค์ ตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจของสมาชิกที่อยู่ในวงสัมพันธ์เดียวกัน เช่น อาศัยในชุมชนเดียวกัน ประกอบอาชีพเดียวกัน หรือในสถานที่เดียวกัน หรือมีกิจกรรมร่วมกันเพื่อการรู้จักช่วยเหลือตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นให้สมาชิกประหยัดและออม เพื่อการรู้จักช่วยตนเองเป็นเบื้องต้น และเป็นพื้นฐานในการสร้างความมั่นคงแก่ตนเองและครอบครัว

2. สหกรณ์ที่ดีมีคุณภาพ

2.1 ลักษณะของสหกรณ์ที่ดี มีลักษณะสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

2.1.1 เป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ การรวมกลุ่มหรือการเป็นสมาชิกของสหกรณ์ต้องเป็นด้วยความสมัครใจ มิใช่ถูกบังคับ

2.1.2 เป็นกิจกรรมของคณะบุคคล มิใช่เป็นของบุคคลหนึ่งบุคคลใด

2.1.3 การดำเนินการยึดหลักประชาธิปไตย และความสามัคคีในหมู่คณะ สมาชิกทุกคนมี 1 คะแนนเสียงเท่ากัน

2.1.4 เป็นองค์กรธุรกิจที่อาศัยองค์ประกอบ 4 ประการ เพื่อพัฒนาไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ คน เงิน ทรัพยากร และการจัดการ

2.1.5 ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือสมาชิกทางด้านเศรษฐกิจ เช่น แก้ไขปัญหาการเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง เป็นต้น

2.1.6 มีการจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย และมีฐานะเป็นนิติบุคคล (นิติบุคคลไม่ใช่มนุษย์แต่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย) และมีสิทธิทางกฎหมายเหมือนมนุษย์เกือบทุกอย่าง)

2.2 การนำหลักการของสหกรณ์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

หลักการที่ 1 การเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง พึงตระหนักว่าการเข้าและออกจากการเป็นสมาชิก จะต้องเป็นไปโดยความสมัครใจของบุคคล ไม่ได้ถูกชักจูง โน้มน้าว ล่อลวง บังคับ ช่มชู้ จากผู้อื่นสามารถร่วมกันดำเนินกิจกรรมในสหกรณ์ได้ และไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้แก่เพื่อนสมาชิก และสหกรณ์ก็ไม่ถือว่าขัดกับหลักการสหกรณ์ข้อนี้

หลักการที่ 2 การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตยพึงตระหนักว่าเป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนที่จะต้องร่วมแรงกายใจและสติปัญญาในการดำเนินการและควบคุมดูแลการดำเนินงานของสหกรณ์ตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยผ่านช่องทางหรือองค์กรต่างๆ เช่น คณะกรรมการดำเนินการ ผู้ตรวจสอบกิจการและที่ประชุมใหญ่

หลักการที่ 3 การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก มุ่งเน้นให้สมาชิกทุกคนพึงตระหนักว่าบทบาทที่สำคัญของตน คือ การที่ต้องเป็นทั้งเจ้าของและลูกค้าในคนเดียวกัน ทำหน้าที่เป็นผู้สมทบทุน ผู้ควบคุม และผู้อุดหนุนหรือผู้ใช้บริการของสหกรณ์ มิใช่มาเป็นสมาชิกเพียงเพื่อมุ่งหวังได้รับประโยชน์จากสหกรณ์เท่านั้น

หลักการที่ 4 การปกครองตนเองและความเป็นอิสระสมาชิก กรรมการ และเจ้าหน้าที่สหกรณ์รวมทั้งหน่วยงานส่งเสริมสหกรณ์ต้องสำนึกและตระหนักอยู่เสมอว่าสหกรณ์เป็นองค์การช่วยตนเอง และปกครองตนเอง เพราะฉะนั้นสหกรณ์ต้องเป็นอิสระในการตัดสินใจ หรือทำสัญญาใด ตามเงื่อนไขที่สหกรณ์ยอมรับได้กับบุคคลภายนอก หรือรัฐบาลการรับความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากรัฐ หรือบุคคลภายนอกไม่ขัดกับหลักความเป็นอิสระของสหกรณ์ หากผู้ให้ความช่วยเหลือมุ่งหมายให้สหกรณ์ช่วยเหลือตนเองได้ และควบคุมตามหลักประชาธิปไตย รวมทั้งดำรงไว้ซึ่งความเป็นตัวของตัวเองของสหกรณ์

หลักการที่ 5 การศึกษา ฝึกอบรมและสารสนเทศการศึกษามุ่งให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่จะเป็นสมาชิกในอนาคต มีความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์ รวมทั้งมีความสำนึก และตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิก

หลักการที่ 6 การร่วมมือระหว่างสหกรณ์วัตถุประสงค์สำคัญของการร่วมมือระหว่างสหกรณ์ คือ เพื่อให้สหกรณ์สามารถอำนวยความสะดวกทางเศรษฐกิจ

หลักการที่ 7 การเอื้ออาทรต่อชุมชนสหกรณ์เป็นองค์การทางเศรษฐกิจและสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่สหกรณ์ตั้งอยู่ เพราะฉะนั้น การดำเนินงานของสหกรณ์ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนนั้นๆ ซึ่งหมายความว่า เป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ หรือเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการและความใฝ่ฝันของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำลายโอกาส ความสามารถ และอนาคตของคนรุ่นหลังเนื่องจากสมาชิกสหกรณ์ก็เป็นสมาชิกของชุมชนนั่นเอง สหกรณ์จึงควรมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนนั้นแบบยั่งยืน

3. การจัดตั้งสหกรณ์นักเรียน

3.1 การจัดตั้งสหกรณ์นักเรียนในโรงเรียนก็ยึดหลักในการดำเนินการทั่วไป เช่นเดียวกับสหกรณ์ทั่วไปทั้งนี้เพื่อให้ นักเรียน ได้ฝึกปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้อง

ขั้นตอนการจัดตั้งสหกรณ์ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. จัดประชุมทำความเข้าใจแก่บุคลากรในโรงเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
3. ร่างระเบียบข้อบังคับและประชาสัมพันธ์
4. ประกาศรับสมัครสมาชิกและรวบรวมหุ้นเพื่อเป็นทุนดำเนินการ
5. จัดอาคารสถานที่และอุปกรณ์
6. ประชุมสมาชิกเพื่อพิจารณาข้อบังคับและเลือกตั้งคณะกรรมการ

ดำเนินงานสหกรณ์นักเรียนเป็นกิจกรรมของนักเรียน จัดตั้งขึ้นและดำเนินการโดยนักเรียน และมีนักเรียนเป็นสมาชิก ในการจัดสหกรณ์นักเรียน จะมีครูที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบกิจกรรมสหกรณ์เพื่อช่วยเหลือ ให้คำแนะนำเด็กนักเรียนในการดำเนินงานตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รับสมัครเป็นสมาชิก ด้วยความสมัครใจ และเปิดกว้าง สำหรับนักเรียนทุกคนการสมัครสมาชิกสหกรณ์นักเรียนจะเก็บค่าหุ้น

ขั้นตอนที่ 2 ประชุมใหญ่สามัญประจำปี เพื่อเลือกตั้งคณะกรรมการสหกรณ์นักเรียนมาดำเนินการกิจการสหกรณ์ คณะกรรมการสหกรณ์นักเรียนมีวาระในการทำงาน 1 ปีการศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 ประชุมคณะกรรมการสหกรณ์นักเรียน เดือนละครั้ง เพื่อวางแผนการปฏิบัติงาน การซื้อ-ขาย การตลาด ฯลฯ

ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการ มีกิจกรรมสหกรณ์นักเรียนให้นักเรียน ทดลองปฏิบัติ 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมร้านค้า กิจกรรมออมทรัพย์และกิจกรรมส่งเสริม การผลิต

ขั้นตอนที่ 5 การทำบัญชีประจำวัน มีทั้งบัญชีรับ – จ่าย บัญชีสินค้า บัญชีสมาชิก ฯลฯ สรุปบัญชี ผลกำไร/ขาดทุน และนำข้อมูลมาวางแผนต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการดำเนินงานตามวาระของคณะกรรมการ สหกรณ์นักเรียน จัดสรรผลกำไร เป็นเงินปันผลให้แก่สมาชิก บางส่วนสะสมไว้เป็น เงินทุนของสหกรณ์และเป็นเงินบริจาคสำหรับทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์

3.2 การทำบัญชีสหกรณ์ คือ การจดบันทึกรายการทางการเงินจาก เอกสารหลักฐานต่างๆ ที่สหกรณ์ได้ดำเนินการ โดยจัดหมวดหมู่ แยกประเภทรายการ และสรุปผลออกมาในรูปรายงานทางการเงิน เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการดำเนินงาน ของสหกรณ์ วัตถุประสงค์ของการจัดทำบัญชีเพื่อจดบันทึกรายการค้าต่างๆ ตามลำดับ การเกิดของรายการอย่างเป็นระเบียบ

3.3 การประชุมและธุรกิจสหกรณ์

การประชุม หมายถึง การที่บุคคลมารวมกันเพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นกันอย่างเป็นระบบระเบียบและมีจุดมุ่งหมาย การประชุมเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการบริหารและดำเนินการการประชุมเป็นกลไกที่สำคัญของการทำงานในหน่วยงาน ทุกระดับ เป็นการทำงานทางความคิดเป็นจุดรวมของความคิด การตัดสินใจ นโยบาย การศึกษาค้นคว้าวิจัย การแก้ไขปัญหาและเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สหกรณ์จะมีการ ประชุมสมาชิกทั้งหมดหรือผู้แทนสมาชิกปีละครั้งเรียกว่า ประชุมใหญ่สามัญประจำปี เพื่อเลือกตั้งคณะกรรมการสหกรณ์มาดำเนินกิจการสหกรณ์ และประชุมคณะกรรมการ สหกรณ์ เดือนละครั้งเพื่อวางแผนการปฏิบัติงาน การซื้อ-ขาย การตลาด ฯลฯ ธุรกิจ สหกรณ์ สหกรณ์เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มคน เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันในการรวมกลุ่มจัดตั้ง สหกรณ์นั้น สหกรณ์สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เกิดประโยชน์ สูงสุดแก่สมาชิกมากที่สุด การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน เป็นการจัดให้นักเรียน มาร่วมกันดำเนินงานในกิจการสหกรณ์ โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามแนวทาง ของสหกรณ์กิจกรรมต่างๆ ที่ควรจัดสำหรับสหกรณ์ในโรงเรียนมีดังนี้

1. กิจกรรมร้านค้า
2. กิจกรรมส่งเสริมการเกษตร/ อาชีพ
3. กิจกรรมออมทรัพย์

1. กิจกรรมร้านค้าเป็นกิจกรรมเพื่อจัดหาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น และเป็นความต้องการของ สมาชิกตลอดจนรวบรวมผลิตภัณฑ์ของสมาชิกมาจำหน่าย ขั้นตอนของกิจกรรมร้านค้า คือ สมาชิกมีความต้องการ สหกรณ์สำรวจ สหกรณ์จัดหาสินค้ามาจำหน่าย ดำเนินการจำหน่ายสินค้าให้สมาชิก สมาชิกใช้ประโยชน์จากสินค้า จ่ายเงินเฉลี่ยคืนให้สมาชิกประโยชน์ของกิจกรรมร้านค้าสามารถซื้อสินค้าคุณภาพในราคาถูกเพราะเนื่องจากการรวมกันซื้อได้ฝึกทักษะในการซื้อสินค้า ขายสินค้า การเลือกสินค้า และการบันทึกบัญชีอย่างง่าย ฝึกให้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบและแบบแผนฝึกให้มีความรับผิดชอบและฝึกการตัดสินใจ

2. กิจกรรมส่งเสริมการเกษตร / อาชีพเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้นักเรียนทำการเกษตรหรืองานฝีมืออื่นร่วมกันในโรงเรียนหรือที่บ้านเพื่อเสริมความเข้าใจเรื่องสหกรณ์ และเป็นการฝึกทักษะในสิ่งที่เรียนมา เช่น การเลี้ยงไก่ร่วมกัน การทำแปลงผักสวนครัว การทำขนม ฯลฯ ขั้นตอนของกิจกรรมส่งเสริมการเกษตร/อาชีพ คือ สมาชิกมีความต้องการผลิตสหกรณ์ ส่งเสริมการผลิต สมาชิกทำการผลิต จำหน่าย/แปรรูป ผลผลิตประโยชน์ของกิจกรรมส่งเสริมการเกษตร / อาชีพได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำการเกษตร และฝึกนิสัยขยันหมั่นเพียร ฝึกให้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันแบบสหกรณ์ ฝึกให้มีการวางแผนการผลิต และการบันทึกการปฏิบัติกิจกรรม ฝึกให้มีความรับผิดชอบ

3. กิจกรรมออมทรัพย์เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้นักเรียนเก็บออมทรัพย์ในระหว่างเป็นนักเรียน เพื่อเสริมความเข้าใจเพื่อเป็นการฝึกให้นักเรียนมีนิสัยการออกรู้จักประหยัดขั้นตอนของกิจกรรมออมทรัพย์ คือ สมาชิกมีความต้องการออมเงิน สหกรณ์รับฝากเงินคิดดอกเบี้ยเงินฝากให้สมาชิก สมาชิกถอนไปใช้เมื่อจำเป็นประโยชน์ของกิจกรรมออมทรัพย์ได้ฝึกนิสัยให้ประหยัด อุดมและไม่ฟุ่มเฟือย ฝึกให้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันอย่างมีแบบแผน ฝึกให้มีระเบียบวินัย มีสัจจะกับตนเอง

4. การสหกรณ์ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 แนวคิดและหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.1.1 กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

4.1.2 คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

4.1.3 คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4.1.4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

- เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

4.2 แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโรงเรียนบ้านโคกสะอาด

1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโรงเรียนบ้านโคกสะอาด มีดังนี้

โรงเรียนบ้านโคกสะอาด ตำบลอุ่มจาน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก เปิดทำการสอนในระดับปฐมวัย และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีเขตพื้นที่บริการ คือ บ้านโคกสะอาด หมู่ที่ 4 ตำบลอุ่มจาน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

โรงเรียนบ้านโคกสะอาดก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2501 ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านโคกสะอาด ตำบลอุ่มจาน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร มีเนื้อที่จำนวน 9 ไร่ 13 ตารางวา โดยแยกออกมาจากโรงเรียนบ้านหนองบัวสร้างวิทยาคาร บ้านหนองบัวสร้าง ตำบลอุ่มจาน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร อาศัยโบสถ์ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก (วัดนักบุญอห์นบอสโกโคกสะอาด) เป็นสถานที่ทำการเรียนการสอน โดยมีนายสุพรมา เสนาไชย เป็นครูใหญ่และเป็นครูผู้สอน

ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามแนวพระราชดำริฯ

ปัจจุบัน โรงเรียนบ้านโคกสะอาด มีนักเรียนจำนวนทั้งหมด 46 คน 8 ห้องเรียน ครู-อาจารย์ จำนวน 3 คน ครูธุรการ จำนวน 1 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยมี นายดาวิทย์ พุทธิไสย เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน (รายงานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนบ้านโคกสะอาด, 2558, หน้า 2)

2. สภาพทั่วๆ ไปของชุมชนในเขตบริการของโรงเรียนบ้านโคกสะอาด

1. การคมนาคม ประชาชนสัญจรไปมาทางบก รถโดยสารประจำทาง รถยนต์ส่วนตัว รถจักรยานยนต์ จักรยาน และเดินเท้า ส่วนใหญ่ให้นักเรียนเดินเท้ามาโรงเรียน

2. อาณาเขตของหมู่บ้านโคกสะอาดบ้านโคกสะอาด ตำบลอุ่มจาน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดสกลนคร มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

- 2.1 ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านแสนพัน ตำบลอุ่มจาน อำเภอกุสุมาลย์
จังหวัดสกลนคร
- 2.2 ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านหนองบัวสร้าง ตำบลอุ่มจาน
อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร
- 2.3 ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านแก่งท่าลับ ตำบลอุ่มจาน อำเภอกุสุมาลย์
จังหวัดสกลนคร
- 2.4 ทิศตะวันตก ติดต่อกับสนามบิน ตำบลอุ่มจานอำเภอกุสุมาลย์
จังหวัดสกลนคร

3. สภาพชุมชนโดยรวม

ชุมชนในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านโคกสะอาด คือ บ้านโคกสะอาด ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ คิดเป็นร้อยละ 95 ลักษณะชุมชนส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท ประชากรส่วนใหญ่จะเป็น “ชาวย้อ” มีความสามัคคี มีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม เช่น การจัดงานทำบุญหมู่บ้าน วันแห่ดาว

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 85 เช่น ทำนา ทำไร่ ปศุสัตว์ ซึ่งทำให้เศรษฐกิจโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ดี รายได้เฉลี่ยประมาณ 25,000 บาทต่อคนต่อปี

ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียน (เล็งฮัง) จำกัด มีสมาชิกเป็นจำนวนมากในตำบลอุ่มจาน ที่สำคัญคือ ในหมู่บ้านโคกสะอาด ประชากรทุกครัวเรือนเป็นสมาชิกสหกรณ์ สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือ และเข้าใจในหลักการของสหกรณ์ ทำให้การดำเนินงานกิจการของสหกรณ์เครดิตยูเนียน (เล็งฮัง) จำกัด มีสภาพคล่อง มีความก้าวหน้ามีความมั่นคง สร้างความเชื่อมั่น และให้ผลตอบแทนสม่ำเสมอแก่สมาชิก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ที่จะพัฒนาหลักสูตรเพิ่มเติมรายวิชา สหกรณ์นักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ พอสรุปได้ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

ณรงค์ ชาลี (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตร สอนพฤษศาสตร์ โรงเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 17 คน ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรมีความสอดคล้องและเหมาะสม นักเรียนมีความเข้าใจหลักสูตร หลังใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โชติกา วรรณวงศ์ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การเข้าร่วมกิจกรรม สหกรณ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม นักเรียนชั้นประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6) โรงเรียนบ้านค้าย ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส นักเรียน จำนวน 93 คน ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมนักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม อยู่ในระดับสูงซึ่งสัมพันธ์กับอายุการเป็นสมาชิก

พรทิพย์ จันป้อม (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่องการทอผ้าด้วยเส้นใยฝ้ายย้อมสีธรรมชาติของบ้านปงเป๋ำ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชุมชนโพนทราย จังหวัดมุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่ผ่านการเรียนของหลักสูตรสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่ผ่านการเรียนตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือ ร้อยละ 60 เจตคติของนักเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พิจิตรา ที่สุกะ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การทอผ้ามัดหมี่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านนาน้อย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ผ่านการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่ผ่านการเรียน

หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ ร้อยละ 60 เจตคติของนักเรียนหลังเรียนตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับสูงมาก

สถิตย์ จริตน้อย (2549, หน้า 156-157) ได้ศึกษา สภาพปัญหาและผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสกลนคร เขต 1 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 26 คน ครูผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 26 คน และคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ จำนวน 156 คน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า สภาพปัญหาและผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสกลนคร เขต 1 สภาพปัญหาและผลการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านปัญหาการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับ น้อย แต่ตามความเห็นของคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ อยู่ในระดับน้อย การดำเนินงานโครงการของโรงเรียนต่างขนาดกัน มีผลกระทบไม่แตกต่างกันระหว่างโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประยูร บุญใช้ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรการอบรมครูและนักเรียน เรื่อง การย้อมสีครามและการทำผ้าย้อมคราม ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติการย้อมสีครามและการทำผ้าย้อมครามสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือสูงกว่าร้อยละ 70 และมีความพึงพอใจต่อสาระและกระบวนการฝึกอบรมของหลักสูตรในระดับมากที่สุด สำหรับหลักสูตรอบรมนักเรียนพบว่า นักเรียนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติการย้อมสีครามและการทำผ้าย้อมครามสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือสูงกว่าร้อยละ 70 และมีความพึงพอใจต่อสาระและกระบวนการฝึกอบรมของหลักสูตรในระดับมากที่สุด

ศราวุธ กุลชาติ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประเมินโครงการกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ในปีการศึกษา 2549 จำนวน 242 คน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การประเมินโครงการกิจกรรมสหกรณ์ในแต่ละช่วงชั้น โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โสพิณ บันกาญจนนาโต (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียนบ้านเหล่ากहु่งสว่าง ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาวิจัย

พบว่า เป็นการดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์แบบครบวงจร ภายใต้แนวคิดและความมีเหตุมีผลในการที่จะนำงานด้านสหกรณ์ มาเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน การศึกษาความพึงพอใจของสมาชิกอยู่ในระดับมาก ประเมินโครงการกิจกรรมสหกรณ์ในแต่ละช่วงชั้น โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมโชค จุลเพชร (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโคกมะขาม อำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา นักเรียนช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 จำนวน 83 คน ผลการศึกษาพบว่า ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย ความพึงพอใจต่อกิจกรรมสหกรณ์อยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาในการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย

ธนันต์พร อภินาสินพงศ์ (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนบ้านวังขวาง อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาวิจัยพบว่า สมาชิกมีความพึงพอใจและเชื่อมั่นต่อกิจกรรมสหกรณ์ในรอบที่ 1 ซึ่งวางกลยุทธ์พัฒนาในการดำเนินงานรอบที่ 2 วางแผนเพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น สมาชิกมีความพึงพอใจและเชื่อมั่นต่อกิจกรรมสหกรณ์ เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดผลดีต่อกิจกรรมสหกรณ์

ประพจน์ แก้วบุตรดา (2553, หน้า 105-107) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพพระรัตนราชสุดาฯ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหาดทรายเพ สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23 ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปัญหาการดำเนินงานโครงการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับครู ด้านบทบาทผู้บริหาร และแหล่งข้อมูล ปัญหาที่พบอยู่ในระดับมาก เพราะไม่มีประสบการณ์ ขาดความรู้ในงานสหกรณ์ การอบรมให้ความรู้จึงเป็นวิธีแก้ปัญหาของงานวิจัย

สุกัญญา คุ่มกลาง (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โดยใช้กิจกรรมสหกรณ์ โรงเรียนขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมนี้ทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกิดทักษะและกระบวนการในการทำงานที่ดีและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสม่ำเสมอ จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมสหกรณ์ที่จะช่วยพัฒนานักเรียนในด้านต่างๆ ต่อไป เพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Carapico (1992, p. 5846-A อ้างถึงในประพจน์ แก้วบุคดา, 2553, หน้า 37) ได้ศึกษาเรื่องเศรษฐศาสตร์ทางการเมืองในการช่วยเหลือตนเอง โดยใช้วิธีการทางสหกรณ์ในสังคมชาวอาหรับเยเมน ซึ่งศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์มีจุดประสงค์เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่า ประเทศที่ได้รับการพัฒนาน้อย สามารถช่วยเหลือตัวเองในระบบสหกรณ์ เช่น เยเมนเหนือ (North Yemen) ระบบสหกรณ์ช่วยขยายความเจริญในด้านต่างๆ เช่น มีสนามบิน การศึกษา ระบบไฟฟ้า การประปา การศึกษาประวัติศาสตร์พบว่า เยเมนได้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างหนักตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962 จึงได้เกิดการปฏิวัติเรียกร้องให้มีสวัสดิการ การช่วยเหลือด้านทรัพยากร เปิดการค้ากับต่างประเทศ นอกจากนี้ ระหว่างที่เกิดปัญหาด้านน้ำมันระหว่างเพื่อนบ้าน คือ ซาอุดีอาระเบีย เงินช่วยเหลือหลายล้านดอลลาร์ถูกระงับไป คนงานในประเทศซาอุดีอาระเบียหมดสัญญาจ้างกะทันหัน ถูกส่งกลับประเทศ เกิดภาวะเงินเฟ้อ เก็บภาษีไม่ได้ ระบบธนาคารล้มเหลว จึงเกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมสหกรณ์เกิดขึ้น และจากการรายงานของสมาคมแสดงให้เห็นว่า ถนนสายสำคัญในชนบทหลายสาย โรงเรียนและโครงการอื่นๆ อีกมากมายที่ได้รับการช่วยเหลือจากสหกรณ์

EL Muhummad (1992, p. 6274-A อ้างถึงในประพจน์ แก้วบุคดา, 2553, หน้า 37) ศึกษาเรื่องสหกรณ์ต่อการควบคุมธุรกิจของสหกรณ์ และสหกรณ์ต่อการพัฒนาการเกษตรกรรมในประเทศจอร์แดน วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่ว่า สมาชิกสามารถช่วยเหลือสังคมของเขาได้เต็ม ถ้าสามารถรวมกลุ่มกันได้ และองค์การสหกรณ์เกษตรของจอร์แดน (JCO) มีความมุ่งหวังและเป็นเครื่องมือที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจสินเชื่อบริการ ผลปรากฏว่า สมาชิกมีส่วนร่วมในธุรกิจสหกรณ์แต่ช่วยสังคมได้น้อย สหกรณ์ไม่สามารถพัฒนาได้หากขาดความช่วยเหลือของรัฐ

จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศดังกล่าวข้างต้น การดำเนินกิจกรรมสหกรณ์นั้นมีปัญหาและอุปสรรค ในเกือบทุกขั้นตอน แต่หากเกิดความรู้ความเข้าใจ ได้รับประสบการณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดีและถูกต้อง รวมทั้งได้รับการฝึกทักษะการปฏิบัติจริงในเรื่องการสหกรณ์ จะทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ คุณลักษณะของผู้เรียนที่ดี การจัดกิจกรรมสหกรณ์ของหลักสูตรวิชาสหกรณ์นักเรียน จึงไม่เพียงแต่สร้างคุณภาพคนให้สังคมและชุมชนเท่านั้น ยังรวมไปถึงการเป็นพลโลกที่ดีมีคุณภาพได้อีก

ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยเห็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม สหกรณ์นักเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านโคกสะอาด อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น ควรมีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้อง กับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ ดังนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วมในการจัดการเรียนการสอน สร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร ส่งเสริมให้ครูได้มีความรู้ ความเข้าใจและพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนต่อไป